

Nr. 49
(303)

6-12 decembrie 1995

Supliment gratuit:
**Scriitorul
și Puterea**
Semnează:
**Alexandru Paleologu,
Mircea Martin,
Ana Blandiana,
Szilágyi István,
Ion Pop**

**VLADIMIR
TISMĂNEANU:**
**Mai
contează
intelectualii
în societățile
postcomuniste?**

pag. 13

**Documente americane inedite despre
Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana
Pauker, Petru Groza ș.a.**

pag. 10-11

OCTAVIAN PALER:
**Între naționalismul de groasă
și „europenii“ de nicăieri**
(adică între C.V. Tudor și Gabriel Andreescu)

pag. 12

Generațiile de copii care, an după an, învață istoria României, sau „a românilor“, cum se numește ea acum, se efortează să rețină un „lung șir de izbinde și suferințe ale poporului“, diferite momente ale luptei „pentru neatrănare“ și „unitate națională“, precum și, neapărat, numele „martirilor eroi ai neamului“. Și totuși, chiar și în manualele lor, mai există și alte informații, cît se poate de semnificative, aflate însă într-o latență pe care, de obicei, nu știm s-o curmăm.

Spre pildă: cite Constituții sau formule constituționale în vigoare a avut România în perioada modernă? Să numărăm: 1) Regulamentul Organic, 1831; 2) Proclamația de la Iașai, devenită Constituție a Munteniei în timpul Revoluției de la 1848; 3) Statutul Convenției de la Paris, ce a servit drept lege constituțională în primul an ai lui A.I. Cuza; 4) „Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris“, adoptat de Cuza în 1864, cu ocazia loviturii sale de stat; 5) Constituția din 1866 a lui Carol I; 6) Constituția din 1923 a lui Ferdinand; 7) Constituția autoritară a lui Carol al II-lea din 1938; 8) reglementările cu valoare constituțională ale „statului național-legionar“ condus de I. Antonescu din 1940; 9) Constituția „republicii populare“ din 1949; 10) Constituția „republicii socialiste“ a lui Ceaușescu din 1965; 11) Constituția României din 1991. (N-am ținut seama de restaurarea Constituției din 1923 după 23 august 1944.) Așadar, în mai puțin de 170 de ani, 11 Constituții, ceea ce dă o medie de supraviețuire de cca 15 ani pentru o Constituție, considerabil mai puțin decît durată medie a unei generații. Iar dacă le-am lua în calcul numai pe cele din acest secol, am avea, în nouăzeci de ani, 7 Constituții, ceea ce dă o rată medie de 13 ani/Constituție.

Ar mai trebui observat că, adesea, schimbările constituționale au însemnat schimbări de regim și

că nici una dintre aceste Constituții, cu excepția Regulamentului Organic impus de ruși, nu a rămas în vigoare prea mult după dispariția șefului statului care a introdus-o sau sancționat-o. Cu alte cuvinte: schimbarea „domniilor“ a condus imediat sau în abia cîtiva ani la adoptarea unei noi Constituții sub noul conducător. Se mai poate adăuga și că: dintre cei 8 șefi de stat sau conducători ai României de la Unirea Principatelor și pînă la 1989 (Cuza, Carol I, Ferdinand, Carol II, Antonescu, Mihai, Gheorghiu-Dej, Ceaușescu), numai o minoritate,

ANDREI CORNEA

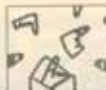
11 Constituții

anume trei (Carol I, Ferdinand și Gheorghiu-Dej), au murit în patul lor și au fost înmormîțați cu funeralii naționale, în timp ce majoritatea formată din cinci rămași au fost fie înlăturați și exilați (Cuza, Carol II, Mihai), fie înlăturați și executați (Antonescu, Ceaușescu). În fine, mă rezum la a nota că mai mulți prim-miniștri au fost asasinați (Barbu Cătară, I.G. Duca, Armand Călinescu) fie în timpul mandatului, ori după încheierea acestuia (N. Iorga), ori au murit în închisoare (Iuliu Maniu), în mizerie (C. Argetoianu), au fost pur și simplu înlăturați cîtiva ani, precum C. Dăscălescu, ori au fost alungați de la putere în chip violent (Petre Roman).

Ce spun aceste date? Dincolo de suferințele și corbările inevitabile ale istoriei, ele vorbesc despre persistența unei teribile caducități și fragilități in-

stituționale, accentuată mai ales în acest secol. Așa fiind, s-ar explica de ce statul de drept este atît de departe de realitatea noastră, de ce clasa diriguitoare se comportă atît de rapace și iresponsabil, de ce lașitățile și complicitățile îi formează tropismul specific. Se mai clarifică, cred, și de ce, prin compensație, se investește atît de masiv în valorile doar aparent sigure ale naționalismului, de ce se invocă mereu momente „istorice“, de ce se consacră „pentru veșnicie“ atîtea monumente, inclusiv legi și Constituții – în fine, ee poate înțelege de ce sîntem mereu îndemnați să aniversăm ceva, de ce sîntem somați la tot pasul să luăm act cu solemnitate de evenimente proclamate „istorice“. Oamenii noștri politici, astăzi, ca și de destule ori în trecut, nu construiesc metodic și solid instituții și organizații care să supraviețuiască dispariției lor fizice sau politice, ci, asemenea șamanilor și vrăjitorilor de trib, caută să exorcizeze, printr-un descîntec naționalist și un ritual festiv, prin acumulări de coroane, de discursuri, de fraze, de soboruri de preoți, de aplauze comandate, deficitul instituțional pe care ei s-au înălțat și de pe urma căruia, în fond, știu să tragă bune foloase.

Zilele acestes. Parlamentul va discuta, printre altele, consacrarea unei „Zile a Constituției“, spre a se aniversa adoptarea, desigur „istorică“, de acum patru ani, a celei de-a 11-a Constituții, cea „a lui I. Iliescu“. Un nou exorcism, firește, se va pune în acțiune, destinat a conjura înrăși și înrăși prin torențe de vorbe și gesticulație derizorie o mare debilitate a substanței instituționale și desconsiderarea de fapt a dreptului și a legilor. Oricum, avînd în vedere rata medie de 13-15 ani/Constituție și faptul că, deja, patru ani au trecut de la adoptarea celei de-a 11-a Constituții, guvernantații noștri par a fi intrat într-o oarecare criză de timp...

Stimată doamnă,

În fiecare săptămână deschid cu aceeași nerăbdare bucuroasă revista „22”, sigur fiind că voi găsi multe articole care, prin conținutul, stilul și moderatia lor, să mă intereseze și să mă mulțumească. Și chiar dacă nu pot fi de acord cu toate, toate prezintă puncte de vedere vrednice de a fi susținute. Cu atât mai mare mi-a fost uimirea când, în articolul lui H.-R. Patapievici – autor pe care îl apreciez mult – din numărul 47 (301) a.c. al revistei, „Capriciile adorației”, am găsit următorul pasaj, pe care îmi permit a-l cita în întregime: „Nu mai puțin, cu emoțiile colective trebuie să fim foarte circumspecți. Cine a trăit luna martie 1953 în București, își amintește poate de plnsul sincer (deși evident isteric) al oamenilor care erau dispersați ca Stalin murise. Cu câteva zile înainte, în închisoarea de la Sigheț, murise și Iuliu Maniu, dar de el nu se șchisea pe atunci nimeni, suferința pricinuită de dispariția marelui Stalin, care ne mincase Basarabia, Bucovina de Nord, Ținutul Herța, Insula Șerpilor și tezaurul, captase toată simțirea românească, incapabilă să mai sufere pentru unul din oamenii care ne dăduse Ardealul. Era oare adevărată această suferință? Răspunsul meu e, în mod clar, negativ”.

Desigur, o scuză parțială pentru aceste alegații nu reprezintă că 4-5 ani care erau să se mai scurgă pînă la nașterea autorului. Ce mă miră, însă, este ușurința cu care acesta a adoptat o astfel de informație și cu care a folosit un argument *pro domo*, cu atât mai uitor cu cît provine de la o persoană cu remarcabilă luciditate critică și subtilitate în analiză.

Am trăit luna martie 1953 în București și pot afirma cu toată responsabilitatea că rareori mi s-a dat să observ un astfel de oftat unanimitate de ușurare, care prevestea peste timp pe cel din 1989. Și nu este de mirare. Trecură doar cinci ani de la abdicarea forțată a Majestății Sale Regele și șapte de-abis de la alegerea în care Partidul Național Țărănesc, condus de Iuliu Maniu – pe care încă îl consideram simbolul politic al țării – totalizase scorul record de 55% în scrutin. Cu toți realism, de cele mai multe ori din experiență proprie (cite familiile oare, din pătura socială a celor „școlți” nu aveau cel puțin un membru închis sau trecut prin închisorile comuniste?), proporțiile terorii instituite și răspindite pe jumătate din glob de către Stalin, pe care sute de milioane de muritori nefericiți îl socoteau, pe drept cuvînt, nucleul malefic al lumii.

Într-adevăr, nu a plins nimeni la moartea lui Iuliu Maniu. Și aceasta pentru că nimeni nu a știut nimic, transparența Securității în acea vreme fiind mai degrabă deficitară. Dar îmi amintesc foarte bine fiorul de indignare și de spaimă care ne-a cuprins pe toți cei „care nu ne-am schisit de moartea lui” cînd am aflat de arestarea lui în 1947.

Nu am observat nici un chip „disperat”.

Nu am auzit de nimeni care să fi plins, sincer sau mesincer, la moartea lui Stalin, cu excepția unor copii de 6-7 ani (fapt care explică probabil persistența unui sindrom nostalgic stalinian în rîndul celor care acum au în jur de 50 de ani).

Și dacă într-adevăr Stalin „captase întreaga simțire românească” – afirmație uluitoare, care mă revoltă –, aceasta se datorează faptului că tuturor, pînă și membrilor importanți ai PCR, le era groază de arbitrarul și de blestemul hotărîrilor venite de la Moscova și urmate servil și orbeste de conducătorii români din acel moment. Căci ce altă „simțire românească”, și încă „întreagă”, putea fi „captată”? Îl plîngeau pe Stalin sutele de mii de deținuți politici și familiile lor? Sau mulțimile de țărani chibzuiți și gospodari omorîți, arestați, deportați sau obligați să intre în GAC-uri? Îl plîngeau basarabienii și bucovinenii fugiți cu trupele române și ascunși de groază unei forțate și absurde repatrieri? Cei din rezistență? Sătenii din Nucșoara? Intelectualitatea românească lipsită de majoritatea membrilor ei – închiși, exilați sau obligați să tacă? Tinerii exmatriculați din licee și facultăți din cauza „originii nesănătoase”, a „cosmopolitismului” și a „misticismului”? Sau cei trecuți prin experimentul Pitești? Preoții care mureau la Periprava? Chiar așa de handicați mental apar românii de atunci în ochii celor care au avut norocul să se nască mai tîrziu?

Răscolirea amintirilor acelor vremi îmi readuce în minte două momente de oarecare semnificație.

Asistam la liturghia din duminică în care în toate bisericile din țările comuniste trebuia să se facă pomenirea lui Stalin, cuprins, o mărturisesc, de o juvenilită indignare (aveam 25 de ani). În clipa, însă, cînd am auzit vocea preotului rostind: „Și iartă, Doamne, robului tău Iosif, toate greșelile cele de voie și cele fără voie, cu știință sau cu neștiință, cu vorba, cu fapta, cu gîndul sau cu lucrul (...) căci numai Tu singur ești fără de păcat (...)”, am avut revelația că, pentru prima dată în acei ani de teroare, în care chiar și un zîmbet ironic la adresa „marelui conducător, genialului generalist, celui mai bun prieten al...” etc. putea să-l trimită pe imprudent pentru ani mulți la închisoare sau Canal, se clama, coram populo, starea de intensă plăcătogenie a aceluia om, care era astfel plasat în locul cuvenit, într-un cosmos coerent și armonios, iar această definitivă punere la punct o făcea, singură, Biserica.

Foarte curînd după aceea stăteam de vorbă cu părintele Mihai Avramescu – una din cele mai strălucitoare inteligente pe lingă care am avut șansa să mă aflu – și îi împărtășeam mirarea mea în ceea ce privește numărul nemăsurat al bisericilor care se rugaseră pentru sufletul aceluia Stalin. „Biserica”, mi-a răspuns părintele, „are datoria să se roage pentru toți oamenii și, cu cît este omul mai păcătos, cu atît trebuie să se roage mai mult. Îți dai seama”, și ochii îi selipeau a ironie și înțelegere „de ce a fost nevoie de rugăciunile unei jumătăți de glob”.

Explicația finală a lui H.-R. Patapievici mi se pare perfect acceptabilă; exemplul utilizat, însă, îl consider eronat de la un capăt la altul. Singura vină pe care ne-o recunoșc este nădejdea care ne-a cuprins atunci pe toți într-o schimbare netă în bine a situației, nădejde care ne-a făcut să nu întuim cei 11 ani restanți de comunism și teroare ai lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, cei 24 de ani de comunism și de viață mizeră și abjectă ai lui Nicolae Ceaușescu, cei...

Cu stimă,

Dr. Alexandru Târpa, 24.11.1995

Referitor la scrisoarea domnului Tokés László, episcop, președinte de onoare al UDMR, adresată domnului președinte Ion Iliescu, președintele României, scrisoare publicată și în nr. 46/15-21 nov. 1995 al revistei „22”, aș fi recunoscător dacă aș putea lămuri, prin mijloacele redacției revistei, sensul anumitor pasaje din sus-amintita scrisoare.

Astfel, referitor la afirmația: „Fiind o comunitate care a contribuit la formarea istoriei și a statalității României, respectiv a Transilvaniei, o comunitate națională care – împreună cu comunitatea germană – a contribuit într-un mod și într-o măsură decisivă la dezvoltarea politică, culturală, economică – de civilizare – a statului și a regiunii (...)”, se ridică întrebarea: în ce perioade istorice și asupra cui, sau asupra a ce, a operat contribuția „decisivă la dezvoltarea politică, culturală, economică – de civilizare (...)”, cum a participat comunitatea maghiară la „formarea istoriei și a statalității României, respectiv a Transilvaniei”?

Caut să înțeleg, dacă privesc la „formarea istoriei și a statalității României”, sînt îndemnat să cred, dilematic, că menționata contribuție se referă la feudalii dintr-o parte și la a Carpaților, și/sau la acea nobilime autohtonă transilvană care a consimțit să se maghiarizeze sau la pămînturile și zidurile instituționale transilvănene, căci despre populația românească din Transilvania niciun nu-mi vine a crede că cineva de bună-credință ar putea gîndi – cu atît mai puțin a afirma – că, istoric, ea a beneficiat de un astfel de sprijin, cunoscut fiind că legislația ungară a menținut prevederile pactului *Unio Trium Nationum* pînă în 1848; că, sub legislația în vigoare, timp de secole, românii din Transilvania nu numai că n-au avut drepturi politice, dar n-au avut nici măcar dreptul să clădească – individual sau colectiv – vreo construcție de piatră în Cluj (exemplu non-exhaustiv), fapt care face ca în Cluj să nu existe, zidită, nici biserică, nici vreo casă românească datînd din secolele trecute.

Se poate explica această situație prin faptul că românii n-au avut dorința sau nu ar fi fost capabili s-o facă?

Domnul Tokés László afirmă că opera „civilizatoare” la care se referă a fost înfăptuită „împreună cu comunitatea germană”.

Din cîte știu, primele grupuri de coloniști germani s-au stabilit în Transilvania, clădindu-și așezări întărite, pe baza unor privilegii acordate de Curtea Regală Ungară în schimbul satisfacerii obligației de apărare a feudelor ungare împotriva altor migratori tardivi și a sprijinirii menținerii în servitute absolută a populației autohtone de limbă română, lipsită de orice drept politic. Dovadă stau actul *Unio Trium Nationum* și permanența de locuire a populației autohtone, dovedită atît prin vestigiile arheologice, cît și prin mențiuni de cronică și chiar de acte ale cancelariei regale.

În aceste condiții, cum trebuie înțeleasă acțiunea „civilizatoare” astfel condusă și, în opoziție cu Tokés László, cui a fost ea benefică?

Întrebările mele nu trebuie interpretate ca avînd caracter polemic. Ele sînt motivate numai de dorința de a evalua, obiectiv, realitățile istorice și nicidecum de vreun sentiment de amozitate față de minoritățile transilvănene. Dimpotrivă, sînt un convins admirator al culturii transilvane – cu moșteniri ca Denșuș, Sighișoara Veche, Sibiu, Bistrița Năsăudului, Biertan, Mălincrav și altele altele, îmi însușesc spiritual lor și sînt profund recunoscător aceluia care le-a creat, cultivat și ni le-a lăsat ca factor civilizator sau utilitar. Mă simt legat și de influența civilizatoare a bisericii transilvane din secolele XVIII-XIX,

în măsura în care a creat o punte de legătură culturală cu Occidentul. Dar pe toate acestea le înțeleg ca valori de azi, moștenite firesc, nu ca beneficii politice de ieri acordate unei statalități românești. Și le consider valori nepretuite atît timp cît le înțelegem și le prețuim în comun, fără a dori să le izolăm sau să le împărțim în fapt sau în spirit.

Ca însă neînsemnat din publicul larg, politic nepasional, caut să înțeleg care sînt insatisfacțiile populației minoritare maghiare față de legislația elaborată în prezent. Gîndesc că în această privință se cere o precizare și o clarificare a acestora, dorite de și datorate publicului obiectiv interesat în a lămuri fondul problemei.

În ideea limpezirii atitudinii mele de spirit, precizez că:

1. Atît timp cît domnul Tokés își va baza argumentarea pe afirmarea unor beneficii politice și a unei acțiuni civilizatoare acordate, în istorie, de poporul ungar populației românești din regiunile Transilvaniei, nu voi putea privi ca etic justificată ideea unei autonomii delimitate teritorial, pe baza unui criteriu de etnicitate, niciunde pe teritoriul României.

2. Nu pot accepta ca justificată voința minoritarilor maghiari de a nu ști sau de a refuza să învețe limba română, înțeleg că ca factor practic de comunicare și nicidecum ca factor cultural unificator. Discriminatoire ar fi neasigurarea înșurării limbii române de către celelalte naționalități. A pretinde că a învăța limba română – în suprapunere peste limba maternă, înșurată și cultivată liber și natural atît în mediul familial cît și în cel instituționalizat local sau general – ar fi un factor deznaturalizant mi se pare că nu poate fi invocat, o dovadă în acest sens fiind că minoritarii români din Ungaria n-au invocat și nu invocă un astfel de argument. Dacă a fost convenient pentru acești minoritari comunicarea în limba maghiară, au învățat-o și o folosesc în competiție lingvistică liberă cu oricare altă limbă.

Convîngerea mea este că într-o Europă unită și stabilă competiția cultural-lingvistică trebuie percepută ca tot atât de firescă ca și piața liberă în domeniul economic.

În încheiere, propun să cîntărim eventualele înțelepciune cuprinsă în parafrazarea unei sentințe celebre prin lapidarietatea ei (Iulius Caesar, apud Priscianus): *inde homo deinde minoriter* – valabilă de altfel, în aceeași măsură, și pentru majoriter.

Dan Romalo, București

ABONATI-VĂ TRIMESTRIAL LA REDACȚIE

11% 6.250 lei cu expediere prin poștă

14% 5.700 lei cu ridicare de la redacție

SPECIAL pentru pensionari, cadre didactice, elevi, studenți, foști deținuți politici și veterani de război:

29% 5.000 lei cu expediere prin poștă

33% 4.375 lei cu ridicare de la redacție

Cel interesat sînt rugat să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București.*

Adevărurile (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, București*, cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

Abonamentele se pot achizi și la sediul redacției.

Abonamentele cu reduceri sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES

HORATIU PEPINE

Fuga spre stînga

Observatorii politici din România au fost de-a dreptul uimiți de observația unui francez că grevele studenților din această toamnă au fost mișcări de stînga. Diferența de percepție era atât de mare încît noțiunile de stînga și dreapta, care păreau că se așezaseră puțin, erau din nou bulversate. Studenții înșiși s-au apărut, ca și cum bănuiala de a fi de stînga era cel puțin dezonorantă. În înțelesul obișnuit care se dă cuvintului la noi, stînga a devenit într-adevăr dezonorantă, fiind sinonimă cu crypto-comunismul, anti-reforma și cu antieuro-penismul. PDSR însuși, partid pe care Opoziția îl plasează la stînga, a ținut să se delimiteze de doctrinarii marxizanți și să se așeze în plasa social-democrației europene. Așadar, tot ce pare mai însemnat ca forță politică în România fugă de stînga cît poate, cel puțin la nivelul declarațiilor. E lipsede însă că europenizarea noastră presupune și atingerea acelei așezări a lucrurilor în viața politică, încît stînga și dreapta să dobindească, în liniile generale, același înțeles și la noi, și în Europa. Iar dacă ar fi să discutăm în acești termeni de pe acum, anticipînd înțelesurile care vor veni, atunci putem observa că la următoarele alegeri, și în orice caz în următorii ani, politica românească va fi tot mai puternic atrasă spre stînga. Fie că s-a înțeles acest lucru, fie că nu, revendicările studenților au fost acceptate cu o unanimitate care face vădită seducția și, pînă la un punct, necesitatea unei politici de stînga. Iar dacă la problemele studenților le adăugăm pe cele ale pensionarilor, problema locuințelor, problemele specifice femeilor, șomajul în creștere, atunci avem întreaga dimensiune a unei provocări sociale pentru care stînga e mereu răspunsul cel mai la îndemînă. Dar oroaia noastră de stînga este atât de mare - și spun încă o dată, e vorba de stînga marxizantă, etatistă și colectivită - încît sîntem tentați să falsificăm înțelesurile. Scutiți însă de reflexia asupra semnificației cuvintelor folosite, mulți politicieni de astăzi din opoziția democratică au reacții și opțiuni spontane de stînga, deși nu ar mărturisi acest lucru niciodată. Mai mult decît atât, ei au chiar programe de stînga - și poate cel mai bun exemplu este recentul „Contract cu România” lansat de Emil Constantinescu. Aici identificăm două straturi: primul este cel specific societăților post-comuniste și care nu are nici un corespondent în societățile Europene, al doilea este deplin animabil și interpretabil în noțiunile politice ale Vestului. În primul strat, programul este evident de dreapta, în înțelesul local al termenului, deoarece propune restaurarea deplină a dreptului de proprietate și eliminarea resturilor de comunism atât în relațiile economice, cît și în raporturile dintre oameni. Dar în stratul al doilea, reductibil la noțiunile societăților capitaliste tradiționale, programul CDR este accentuat de stînga, cu anumite elemente liberale, pe care unii comentatori le-au interpretat ca fiind grave inconsecvențe. I s-a reproșat, bunăoară, acestui program că propune o creștere a cheltuielilor bugetare simultane cu o reducere a fiscalității. În realitate nu e aici, din punct de vedere economic, nici o contradicție. E foarte posibil ca o fiscalitate redusă să conducă la o creștere economică aptă să aducă o creștere a veniturilor bugetare. Pentru discuția noastră este de aseme-

nea mai puțin important dacă programul CDR este cu adevărat realizabil în 200 de zile, important ni se pare felul cum acest program identifică prioritățile societății românești; iar decupajul este evident unul de stînga. Împinsă afectiv, dar și prin poziția sa în spectrul politic, către revendicările anti-guvernamentale, CDR a devenit pe nesimțite partizană a revendicărilor de masă. Scriam mai demult că o dată ce Constituția a fost adoptată în versiunea FSN, că o dată ce Legea fondului funciar, Legea caselor naționalizate și cea a privatizării au fost promulgate, Opoziția riscă să-și reducă mesajul electoral la reevaluări și reconsiderări. Cu alte cuvinte, substanța de dreapta (cu același înțeles al restaurării regulilor burgheze) a Opoziției se diluează. Oricum am privi noul program electoral lansat de Emil Constantinescu, nu putem să nu observăm noutatea pe care o conține și care constă în abandonarea programului de revizuirii pe planul al doilea. Punctul zero al reformelor românești nu mai este pentru Opoziție anul 1990, ci prezentul, care poartă cu sine ireversibile schimbări. Dar ceea ce este iarăși evident este că noua ofertă încearcă acum să se plieze pe sensibilitatea și așteptările electoratului majoritar, care este unul de stînga. Intirzieră reformelor, din păcate, îl găsește, la 1996, pe cetățeanul român la fel de deposedat ca și cu 6 ani în urmă și aproape la fel de nepregătit să recepteze îndemnul la liberalism și inițiativă.

În toate țările ieșite din comunism s-a înregistrat o spectaculoasă revenire la putere a foștilor comuniști, revenire a cărei semnificație nu este nici pe departe nostalgia după epoca universului închis, totalitar, ci nevoia de programe sociale capabile să îmbilinescă sentimentul de insecuritate provocat de brusca restaurare a regulilor burgheze. Cu excepția Chinei, care a profitat, probabil, de mai bune premise, în toate celelalte țări post-comuniste vechii comuniști recitativ au reușit să câștige ultimele alegeri. Regretabil sau nu, dintr-o perspectivă mai mult etică decît strict politică, cred că fenomenul acesta are un caracter mai general. La noi nu se pune problema ca vechii comuniști să revină spectaculos la putere, pentru motivul evident că aceștia au guvernat timp de două legislaturi, dar se poate pune problema ca însăși opoziția de dreapta să-și recicleze mesajul și să devină pe nesimțite o forță politică cu mesaj dominant de stînga. Așadar, o fugă spre stînga, care pare a fi o invariabilă a societăților post-comuniste. Fenomenul scosca e posibil în România, și semnele lui încep să fie vizibile doar pentru că stînga originară a eșuat lamentabil și a lăsat complet nerezolvate toate problemele securității sociale, trădîndu-și programul prin care a reușit în alegeri. Va fi cu totul surprinzător să vedem în viitoarea campanie electorală înfruntîndu-se de fapt mai multe programe de stînga, cu excepția, probabil, a PL '93, singurul partid cu program consecvent liberal. Vom asista, probabil, la o înfruntare electorală în care voturile vor fi împărțite între o stînga declarat marxizantă, între o stînga demagogică, paravan doar pentru oligarhia post-comunistă, și, în fine, între o neostîngă, ieșită din reciclarea opoziției de dreapta.

MĂRTI 28 NOV.

• CDR amină mișcarea de cenzură
Comitetul Executiv al CDR a decis că o mișcare de cenzură în chestiunea politicii financiar-monetare a Guvernului este inoportună, deși necesară. Președintele Emil Constantinescu a declarat că inițiativa mișcării va fi reconsiderată după dezbaterile parlamentare ale proiectului de buget pe 1994. Inițiativa mișcării de cenzură a aparținut PNL, dar nu a fost susținută de PN)CD.

• Ion Solcanu acuză unii lideri PNTCD de revigorarea legionarismului

Vicepreședintele PDSR Ion Solcanu a acuzat pe o parte din liderii PN)CD (fără a-i nominaliza) că încurajează revigorarea fenomenului și mișcării legionare. Totodată, Solcanu consideră că realizatoarea TV Lucia Hossu-Longin a făcut propagandă legionară în cadrul unei emisiuni consacrate rezistenței anticomuniste din Munții Făgărașului.

• Profesorii și studenții au demonstrat împreună

Peste 10.000 de profesori, studenți, personal TESA din învățămîntul superior și cercetători veniți din toată țara au demonstrat împotriva condițiilor dificile din învățămîntul românesc. Profesorii au solicitat alocarea pentru învățămînt a unui procent de 6% din PIB, prin Legea bugetului, mărirea coeficientului de ierarhizare a salariilor, plata celui de-al 13-lea salariu.

MIERCURI 29 NOV.

• Guvernul se pregătește pentru semnarea Acordului cu FMI

Executivul a analizat conținutul „Scrisorii de intenție pentru prelungirea Acordului stand-by” încheiat de România cu FMI și a mandatat pe ministrul Finanțelor și pe guvernatorul BNR să semneze această scrisoare. FMI a solicitat părții române recalcularea deficitului bugetar pe 1996 și liberalizarea cursului dolarului pînă la 2.500 lei/dolar. Semnarea Acordului se va face cel mai curînd la începutul anului viitor.

• Noi numiri de ambasadori

Comisile de politică externă ale Camerei Deputaților și Senatului au acordat aviz favorabil pentru numirea în postul de ambasador lui Mircea Geoană, pentru postul din Statele Unite, și Virgil Constantinescu, pentru Ambasada României de la Beijing.

• Comisia juridică analizează dosarul C.V. Tudor

Comisia juridică a Senatului a găsit incomplet dosarul senatorului PRM C.V. Tudor, prin care se solicită ridicarea imunității parlamentare a acestuia. Principalele probe la dosar, xerocopi după articole publicate în revistele România Mare și Politica, au fost apreciate ca incomplete pentru a dovedi vinovăția lui Vadim, ca autor al materialelor care au dus la auto-seizura Parchetului General. Parchetul este obligat să completeze dosarul pînă pe 12 decembrie.

JOI 30 NOV.

• PNL speră să provoace alegeri anticipate

Referindu-se la mișcarea de cenzură ce va fi introdusă de Convenția Democratică, vicepreședintele PNL Radu Boroianu a declarat că partidul său speră să determine prin aceasta nu numai căderea guvernului Nicolae Văcăroiu, ci și organizarea de alegeri anticipate. Boroianu a exclus orice participare a PNL sau a CDR la o eventuală guvernare cu PDSR, care trebuie „să-și asume în totalitate responsabilitatea celor trei ani de guvernare”.

SIMBĂTA 2 DEC.

• „Viitorul maghiarilor din România este autoguvernarea”

La sfîrșitul unei vizite de o săptămînă în județe din Transilvania, președintele Oficiului pentru maghiari de peste hotare, László Lobody, a declarat că viitorul populației maghiare din România este autoguvernarea și că aceasta are legătură directă cu dezvoltarea economică și a democrației. Referindu-se la Legea învățămîntului, Lobody a arătat că „lasă de dorit caracterul democrat al acestei legi”.

LUNI 4 DEC.

• Emil Constantinescu se va înscrie formal în PNTCD

Președintele interimar al PNTCD, Ion Diaconescu, a anunțat că liderul CDR, Emil Constantinescu, se va înscrie formal în PNTCD, pentru a putea candida pentru un post de senator la alegerile parlamentare de anul viitor. „Este vorba de o adecizie de principiu, pe care am discutat-o de mai multă vreme cu liderii PNTCD”, a declarat Constantinescu.

• CDR a stabilit modul de alegere a candidaților

Comitetul Executiv al Convenției Democratice a hotărît modalitățile de selecție și evaluare a candidaților acestei alianțe pentru viitoarele alegeri locale. Astfel, viitorii candidați vor trebui să-și alcătuiască un dosar care să cuprindă datele personale, oferta pentru funcția la care candidează, angajamentul politic și moral față de formațiunea din partea căreia vor candida, precum și o demisie în alb din funcția la care aspiră.

• Președintele Iliescu cere reexaminarea Legii salarizării parlamentarilor

Președintele Ion Iliescu a trimis Parlamentului spre reexaminare Legea pentru modificarea și completarea Legii 53/1991 privind indemnizațiile și celelalte drepturi ale parlamentarilor, precum și salarizarea personalului din aparatul Parlamentului. Refuzul de a promulga legea a fost motivat de existența unui articol ce prevede majorarea salariului de bază pentru personalul care efectuează ore suplimentare.

Rubrică realizată de
MARIANA CHIRIAC

Din numerele viitoare

- Editorial: Gabriela Adameșteanu
- Alexandru Paleologu îi răspunde lui Gabriel Andreescu
- Discuție în jurul cărții lui S. Damian - „Fals tratat despre psihologia succesului”
- Vladimîr Tismăneanu despre intelectualii din Est (II)
- Aurelian Crăițu: Despre patriotism și naționalism
- Masă rotundă la GDS: Legea învățămîntului, studenții, Solidaritatea Universitară și Emil Constantinescu
- Gabriel Andreescu: Subiectiv, despre identitatea națională
- Gabriel Andreescu: Recenzie de carte (Adrian Thatcher - „O teologie creștină a sexualității”)
- Andrei Olteanu: Stigmatul etnic
- Secolul 20 despre cultura Egiptului
- Paul Tumanian: Ritualul aderării la Putere
- Ana Blandiana despre Finlanda
- Hari Kuller: Mit, cultură, societate
- Diana Turconi: Anchetă despre manualele școlare
- Haller Istvan: Este sau nu Religia o materie obligatorie în școli?
- Irina Coroiu: Festivalul Uniunii Teatrelor Europene
- Bogdan-Alexandru Geană: Orb pentru 45 de minute la Budapesta
- Tudor Alexander: Pe marginea unei reviste
- Recenzie despre ultima carte a lui Andrei Codrîscu - „The Blood Countess”

ILIE ȘERBĂNESCU

Industria și leul

Picajul din ultima lună al monedei naționale - 350 lei la dolar pe piața interbancară și, la un moment dat, chiar aproape 1.000 lei pe piața oficiilor de schimb - reprezintă izbucnirea, ce avea să se producă obligatoriu până la urmă, a consecințelor deficitului comercial. Acesta, în valoare deja de 1,5 miliarde dolari, echivalează cu peste 20% din exporturile pe întreaga an și, deci, constituie o depășire de cel puțin 20% a ofertei de valută pe care o reprezintă de către cererea de valută pentru susținerea importurilor. Era inevitabil ca această presiune a cererii de valută să se manifeste în cele din urmă într-o devalorizare severă a cursului, indiferent dacă existau sau nu speculații valutare organizate de mafii traficanților autohtoni și străini, pe seama cărora înceauă unii să pună acum căderea leului.

Deficitul și căderea leului erau de altminteri previzibile. Și deveniseră astfel încă de la finele anului trecut, când s-a dovedit că guvernul Văcăroiu nu a înțeles menirea exactă a politicii de restricții monetare și bugetare, promovată, potrivit rețetarului FMI, în vederea stabilizării macroeconomice, mai precis în vederea temperării inflației și opririi deingradului cursului de schimb. Această politică constituie doar un presalub indispensabil al ajustărilor structurale la nivel microeconomic, adică al reformei întreprinderii. Un fel de pregătire a pacientului pentru operație, dar nicidecum operația în sine. Guvernul Văcăroiu, amețit probabil de reușitele în stabilizarea macroeconomică, a considerat că, de vreme ce economia o luase pe calea cea bună, de adevăratele reforme nu ar mai fi nevoie! Fapt este că a amânat privatizarea și a blocat restructurarea. Cu alte cuvinte, a uitat să mai facă și operația necesară. Consecințele se văd.

Nu s-a ținut cont că politica de restricții monetare și bugetare nu este o politică pe termen lung, ci doar o politică de câștigă timp până la întreprinderea adevăratelor reforme în economia reală și că fără ajustările structurale la nivel microeconomic reușitele ei nu au substanță și durabilitate. Dobânzile înalte nu au mai putut fi diminuate o dată cu temperarea inflației. Emisiunile monetare nu au putut fi păstrate mereu sub nivelul creșterii prețurilor, procedându-se la o „remonetizare” a economiei. Cheltuielile bugetare nu au putut fi fără încetare gătite și necesități stringente au rupt baremurile prevăzute. Leul nu a putut fi ținut la nesfârșit în chingă și, când a scăpat, a luat-o serios la vale, scumpind importurile și făcând presiuni inflaționiste pe piața internă.

Abordarea greșită a guvernului Văcăroiu nu s-a rezumat însă la amânarea privatizării și a asanărilor indispensabile în industrie fără șanse de reabilitare. Repetind eroarea din 1993, cabinetul Văcăroiu s-a apucat să încurajeze din nou activitatea industrială înaintea restructurării, forțând ieftinirea creditului, remonetizarea economiei, relaxarea constrângerilor bugetare și supraevaluarea pentru o perioadă prea îndelungată a leului. Fapt este că, într-un an, dobânzile au scăzut la jumătate, masa monetară a fost dublată, iar creditul intern a crescut de 2,3 ori, în timp ce creditul către bugetul de stat chiar s-au triplă. După numai 8 luni din anul în curs,

bugetul a acuzat un deficit cu 50% mai mare decât cel proiectat. Iar leul, după ce a fost menținut la un nivel forțat până prin martie-aprilie, s-a devalorizat treptat după aceea, deși nu suficient pentru a echilibra cererea și oferta de valută. De banul mai accesibil, de creditul mai ieftin, de bugetul mai relaxat și de leul mult timp supraevaluat a beneficiat nu doar segmentul profitabil, ci și cel neprofitabil al industriei.

În condițiile încurajării activității industriale înaintea restructurării, creșterea producției se obține implicit și printr-o reactivare a vechilor structuri, ceea ce comportă riscul unor noi irrisări de resurse și unor noi dezechilibre prin creșterea producției pe stoc. Ceea ce s-a și întâmplat. Statisticile estimează o sporire a producției industriale cu circa 10% pe primele 10 luni ale anului, față de perioada corespunzătoare a anului trecut. Dar și stocurile au crescut, depășind 70% din valoarea producției lunare. Și, ca urmare, blocajul financiar s-a accentuat, fiind apreciat acum ca echivalent cu 18% din PIB, față de 15% în 1994.

În condițiile din 1993, stimularea producției industriale a eșuat, înainte de toate, într-o inflație destabilizatoare. În condițiile din 1995, din cauza ținerii în fru a inflației (care oricum s-a temperat serios, deși, față de realitățile pieței, cifra oficială de numai 18% cumulată pe primele 10 luni se arată prea optimistă), costul creșterii producției industriale nerestructurate se regăsește în adâncirea deficitului din plățile externe. Segmentul neviabil al industriei s-a bucurat de relaxarea politicii monetare și bugetare, precum și de iertarea din partea guvernului de unele datorii către stat, consumând masiv din resursele din import, înesosebi în perioada leului supraevaluat (adică a valutei relativ ieftine), dar fără a ieși în mod corespunzător la export. Industriile profitabile nu au fost în măsură să compenseze decalajul. Puternica devalorizare a leului din ultimele săptămâni poate să impulseze exporturile, dar încurajarea prin curs s-a dovedit și se dovedește insuficientă, în măsura în care oferta de export rămâne aceeași din cauza menținerii neschimbate a structurii industriale. Până la restructurarea industriei nu se poate conta pe o stabilizare de fond a leului, întrucât moneda națională nu poate fi mai bună decât economia națională.

Mulți dintre cei care și-au învins frica și instinctele de conservare au ieșit și au protestat în stradă, s-au înfruntat cu forțele de represie în Decembrie '89, s-au întors la ale lor, dacă n-au nimerit definitiv într-un cimitir de eroi. Nu puțini, ba din ce în ce mai mulți, au îngroșat rândurile a tot felul de organizații și asociații ale revoluționarilor și ale urmașilor lor, zăbindu-se pentru privilegiile care, prin mecanism, aduc în mod curios cu cele ale ilegalistilor comuniști. Mecanismul e: puțini au fost, mulți au rămas.

Trei, trei doamne și toți trei, au făcut carieră publică. Revoluția le-a schimbat efectiv viața. Dan Ioșif a ajuns șef de cabinet prezidențial, iar președintele nu se poate lipsi de sfaturile lui în materie de revoluție și revoluționari, semn că până și un revoluționar de profesie mai are câte ceva de învățat de la un revoluționar care a fost pe baricade. Bebe Ivanovici s-a ilustrat în atâtea fapte de vitejie, mai ales după Revoluție, că era normal să ajungă sub umbrela protecției a PDSR-ului, partidul incoruptibililor. Cel de-al treilea, Nicolae Dide, a ajuns politician, să zicem, neresușind prea multe cu partidul pe care-l conduce, în schimb a ținut așul actualității luptându-se cu fel de fel de dinozauri ai Puterii sau apropiați Puterii. Și, iată, tocmai Nicolae Dide are o șansă foarte serioasă de a intra în agitata istorie a originalei noastre democrații, ba chiar și în analele Justiției românești.

Nicolae Dide e primul care a ridicat, în fața tribunalului, nerespectarea articolului 129 din Legea 92 din 1992, motiv pentru care, pur și simplu, judecătorii nu aveau dreptul să înfiptuască actul de justiție. Este vorba de inamovibilitatea judecătorilor, parte componentă și esențială a separării puterilor în stat, inamovibilitate care trebuia consacrată la doi ani de la publicarea legii în *Monitorul Oficial*. Acest termen a expirat la 13 august 1994. Toată lumea, specialiști și ne-specialiști, și chiar masă siderată. Omul avea dreptate - și chiar mai mult decât atât. E o palmă la adresa societății noastre civile, în general, și a juriștilor, în special, că cel care le-a deschis ochii a fost un nejurist, civilul Dide. Abia acum juriștii au constatat că, fără inamovibilitatea magistratilor, judecătorii nu prezintă garanția imparțialității și obiectivității. Există pericolul real de a fi puse sub semnul întrebării toate sentințele pronunțate din luna august a anului trecut încoace. E motivul pentru care mulți judecători și-au declinat competența de a mai judeca. Au apărut luările de poziție. Categoriile sint cele ale avocaților, care consideră

că s-au dat sentințe care au încălcat legea, și ale magistratilor, care consideră că la această oră Justiția e blocată și blocată va rămâne până când președintele țării va acorda inamovibilitate tuturor magistratilor. Doar un secretar general al Uniunii Juriștilor Democrați sustine că inamovibilitatea e totuși deosebit de relativă, deoarece judecătorii care nu vor răspunde corespunzător la semnalațiile Puterii riscă să fie parcați doar în procese de stabilire a paternității și ale amenziilor contravenționale neachitate. Cel mai penibil s-a dovedit a fi un domn care este director general și purtător de cuvânt în Ministerul de Justiție, care încearcă cu argumente puerile să explice nepermișă întârziere, prin fel de fel de disfuncționalități ale sistemului, numai că acest domn pare a uita câteva precepte simple ale dreptului roman, între care „*dura lex, sed lex*” și „*fiat justitia, percat mundus*”. Culmea ridicolului a fost explicația că președintele țării nu semnează propunerile, pur și simplu, ci le examinează pe fiecare în parte. Asta nu l-a împiedicat pe președinte să acorde la înțeleală inamovibilitate citorva sute de magistrați în numai câteva zile de la izbucnirea scandalului.

Și aici vine bomba. Această chichiță avocățescă, totuși mai mult decât o chichiță, riscă să-i dea o nesperată mină de ajutor senatorului Corneliu Vadim Tudor, pe care-l paște, îl păștea foarte serios, ridicarea imunității parlamentare. Blestemata cerere de ridicare a imunității n-o poate face decât ministrul Justiției. Prin aceeași Lege 92 din 1992, ministrul Justiției este asimilat magistratilor pe durata îndeplinirii funcției de ministru. Exact aceeași lege interzice magistratilor să facă parte din partide politice sau să desfășoare activități publice cu caracter politic. Or, exact la 18 noiembrie a.c., d-l Ioșif Gavril Chiușbaian, membru PUNR, a fost ales și vicepreședinte al PUNR.

În acest sens, deja cazul Corneliu Vadim Tudor a intrat în atenția Ligii Apărării Drepturilor Omului din România, ligă pe care nu e deloc sigur că Vadim Tudor nu va fi găsit vreun prilej s-o injure așa cum numai el știe s-o facă. Însă legea e lege, chiar și pentru Vadim Tudor, care ne promite pentru vreo doi ani o dictatură. Dictatură legii, dar dictatură. Legea fiind ei, se înțelege. Încolo, despre democrația la români, s-auzim numai de bine. Deocamdată, ea se strecoară între Scylla mitocinilor lui Vadim și Charibdea nerespectării legilor de către cei chemați primii s-o facă.

• PARLAMENT • PARLAMENT • PARLAMENT

Studentii au pierdut la Senat ceea ce câștigaseră la Cameră

Imediat după dezbaterile în Camera Deputaților a modificărilor la Legea Învățământului, Romeo Moșoiu, purtător de cuvânt al Confederației Naționale a Studenților, declara că speră să găsească la senatori o mai mare receptivitate față de revendicările studențești. Mulți dintre senatori, explică el, sînt profesori și deci pot înțelege mai bine acele revendicări acceptate doar parțial sau deloc de deputați (este vorba de proporția de reprezentativitate a studenților în senatele și consiliile facultăților și inviolabilitatea spațiului universitar). Săptămîna trecută, la Senat, studenții au pierdut însă aproape tot ceea ce obținuseră la Cameră. Atunci cînd deputații au acceptat să discute, cu prioritate, modificările

la Legea Învățământului, zeci de mii de studenți protestau în toată țara, susținîndu-și cu calm și inteligență revendicările. Radu Berceanu, deputat PD, unul dintre inițiatorii proiectului de modificare a Legii Învățământului, declara marți, după votul din Senat, că acceptarea revendicărilor studențești la Cameră nu a fost decât o înscenare pusă la cale pentru stingerea protestelor și reîntoarcerea studenților la cursuri, lăsînd Senatului misiunea de a anula concesiile făcute de deputați. Așadar, Senatul a votat pentru taxarea repetenției și pentru renunțarea la mărirea bursei de 20%, acestea urmînd să acopere numai cheltuielile de cazare și masă. Proporția de reprezentare a studenților în senatele universitare a rămas de 1/4, cum fusese stabilit la Cameră (studenții ceruseră ca proporția să fie de 1/3). Singurul text acceptat fără rezerve a fost cel referitor la tariful redus cu 50% pentru transportul în comun, feroviar și naval, în tot timpul anului calendaristic. Votul senatorilor pentru

MIHAI KORNE

Orientările opozițiilor

(urmarea articolului „Pauperizarea României” de acum două numere)

Sondajul din 15-22.09.1995 arăta creșterea părților favorabile despre președintele Iliescu de la 32% la 38%, a celor despre PDSR și Partidul Democrat (PD) al lui Petre Roman de la 28% la 34% și de la 7% la 9%. Părțile favorabile profesorului Constantinescu erau în scădere de la 18% la 16%, iar cele favorabile celorlalte partide din opoziția democratică de la 38% la 36%.

În timp ce partidele guvernamentale suiau de la 48% la 53%, ansamblul opoziției democratice, inclusiv PD, rămâne constant la 45%, iar UDMR, cu 6%, pare să evolueze către o poziție mai neutră față de guvern decât în trecut.

Sondajul arăta, de asemenea, că din 35 de personalități enumerate pentru a candida la președinție, nici una nu întruște suficientă păreri favorabile, spre a fi alesă din primul tur. Domnii Năstase și Roman sînt în scădere, respectiv de la 7% la 5% și de la 4% la 3%.

Domnii Constantinescu și Iliescu rămîn deci candidații la președinție cei mai verosimili.

În ciuda acestor cifre defavorabile opoziției, am constatat însă că majoritatea populației (60%) este nemulțumită de guvern și numai 37% sînt mulțumiți. Ajungem astfel la concluzia că opoziția poate câștiga dacă nu repetă anumite greșeli și propune țării un program coerent, consecvent și curajos.

Rezumăm în acest articol slăbițiunile celor două opoziții urmînd să abordăm programul într-un viitor articol.

Un partid de viitor: PD

După fîrmitarea diferitelor partide liberale, inclusiv PAC, care a scăzut la 5%, și absorbirea vechiului partid Social-Democrat de către PD, partidul lui Petre Roman va capta o parte importantă a voturilor liberale, devenind, pesemne, al treilea partid al țării. Fenomenul poate fi accelerat dacă viitoarea lege electorală mărește la 5% procentul minim de voturi pentru reprezentanții în Cameră sau Senat și ne putem aștepta la fuziuni sau cel puțin treceri numeroase de la PUNR și PAC la PDSR, PD sau CDR.

Partidul Democrat (PD) va juca, deci, un rol important în viitorul parlament. În schimb, Petre Roman rămîne compromis de anii de guvernare cu Iliescu și partidul nu dispune de alt candidat care să aibă actualmente șansa de a fi prezent la cel de-al doilea tur, necum să fie ales președinte al României.

PD poate, desigur, împiedica alegerea ca președinte a unui candidat al opoziției, dar în acest caz își limitează propriile posibilități de creștere. Dacă prezintă un candidat care să destrame opoziția sau se aliază față de PDSR, Partidul Democrat devine sprijinitorul lui Ion Iliescu și implicit satelitul acestuia. În această ipoteză, chiar dacă domnii Roman, Stoileanu, Babuc ș.a. obțin posturi-cheie sau formează viitorul guvern, structurile existente ar permite oricînd președintelui Iliescu și Consiliului Suprem de Apărare a Țării să orienteze politica României fără a ține cont de hotărîrile guvernului sau de votul parlamentului. Nu este de mirare că, în aceste condiții, în septembrie trecut, 69% din persoanele întreabate aveau părere proastă despre parlament și doar 29% păreri bune.

Pentru ca PD să poată deveni un partid puternic, trebuie pe de-o parte să scape de sub controlul forțelor oculte și pe de altă să-și definească opțiunea politică, alegînd între dirijismul socialist din perioada anilor 1950 și economia de piață a democrației sociale actuale.

În România, ca și în celelalte state fost comuniste, opțiunea este mult mai grea decît pare, deoarece marea majoritate a cadrelor și aderenților, inclusiv cei care se prevalează de concepții liberale, sînt formați și și-au dobîndit pozițiile sociale în cadrul economiei de stat. Astfel, profesori, dar și doctori, farmaciști, ingineri sau juriști, categorii sociale care în Occident formează deseori adepții planificării centralizate a vechiului sistem.

Dependența lor de structurile statului, ca metodă de lucru sau gîndire, este atît de puternică încît atrofiază în mare măsură aspirațiile sociale care în Occident sînt specifice partidelor social-democrate.

E posibilă o coaliție între liberali și PD?

În România, subordonarea individului față de stat nu este un fenomen recent și nu datează de la instalarea economiei comuniste.

În ciuda denumirii sale, Partidul Liberal a fost din primele timpuri, și mai cu seamă după primul război mondial, un partid dirijist care s-a servit de stat pentru a stăvili concurența economică

și politică. Asemenea tradiție înlesnește o colaborare între liberali din PAC sau din diferitele partide cu acest nume și marxizii, deveniți social-democrați, din PD. Este însă mai puțin probabil ca ansamblul alegătorilor care își manifestă astăzi preferințele pentru aceste partide să și voteze pentru candidații unei viitoare coaliții între liberali și PD. Această coaliție nu ar ajunge, pesemne, să totalizeze printr-o opoziție cele 18% din intențiile de vot exprimate în septembrie în favoarea PD, PAC și a diferitelor partide liberale.

Partidul Democrat, sau coaliția pe care ar conduce-o cu liberalii, prezintă, în schimb, un pol de atracție valabil pentru membrii și alegătorii PDSR. Mulți dintre aceștia își dau seama că politica președintelui Iliescu și a guvernelor sale nu mai are ce le oferi după degradarea și delapidarea avutului național din ultimii șase ani. Prețul depreciației la care se negociază cupoanele și titlurile de proprietate ale privatizării constituie cea mai bună confirmare a neîncrederii care se reflectă în nemulțumirea populației. Există, desigur, persoane care profită de deprecierea titlurilor, dar marea masă trage numai ponoasele întreprinderilor care falimentează și își licențiază salariații în continuare.

Partidul Democrat poate oferi atît vechii nomenclaturi, cît și celei noi, din care fac parte cele mai multe din cadrele sale de conducere, o alternativă înștititoare: adaptarea la economia de piață, păstrînd avantajele dobîndite într-un sistem politic mai democrat decît cel actual, dar în care statul și cei care îl controlează ar păstra majoritatea atribuțiilor actuale.

Cadrul politic pentru care militează PD și liberalii dirijiiți din jurul său poate reprezenta un progres nelindoielnic față de regimul actual, cum la rîndul său acesta a constituit un progres față de regimul Ceaușescu, pe care l-a înlocuit. România nu se poate însă mulțumi cu asemenea etape lente care nu ne permit să înlăturăm întîrzierea acumulată față de restul Europei, ci dimpotrivă, ne aștează să o amplificăm.

Elementul motor al Opoziției a fost PNȚCD

În ultimii șase ani, elementul motor al Opoziției nu a fost nici Partidul Liberal și fracțiunile sale, sau PAC, care stîrnise mari speranțe la constituire, nici Petre Roman, după înlăturarea sa de la putere.

Opoziția consecventă s-a grupat în jurul lui Corneliu Coposu, al PNȚCD, al Alianței Civice și al Convenției (CDR).

Corneliu Coposu a conceput această opoziție în tradiția democrației antebelică, ceea ce reprezintă o continuitate, dar totodată o povară.

Pe plan moral și civic, restabilirea legăturii cu trecutul era indispensabilă pentru a redobîndi conștiința ce ne fusese denaturată timp de peste 5 decenii, cu sloganuri urlate, înscenări puerile și promisiuni deșerte. Nici un popor nu-și poate împlini destinul dacă nu-și însușește trecutul, bun sau rău.

Concomitent, Corneliu Coposu a trebuit să ducă și povara unor oameni și instituții depășite. Se va vedea în lumile ce vin dacă și cîți din tovarășii săi politici și de suferință i-au înțeles misiunea și i-au împărțit povara.

Conflictele de persoane sînt inevitabile, dar nu neapărat nocive dacă acestea clarific orientarea partidului și întăresc coeziunea Convenției Democratice din România (CDR).

În ultimele luni, conform sondajului din septembrie, PNȚCD pierduse un sfert din alegătorii, coborînd de la 12% la 9%. Acest procentaj, egal cu cel al

PD, era mult sub cel de 12-13% cît reprezenta, nu demult, electoratul monarhist. Astfel, deși partidul se declarase regalist, nu a reușit să totalizeze nici măcar ansamblul acestor voturi.

În perioada ante și postbelică, specific PNȚ a fost preocuparea sa socială în mediul rural, și după 1944 urban, precum și opoziția națională față de ocupația sovieticilor și de totalitarismul comunist.

Schimbările ultimilor cincizeci de ani au modificat cadrul social, dar nu și problemele. Desigur, masa țărănească nu are aceeași pondere ca în 1945 și regimul nu este impus de trupele sovietice. Puterea reală aparține însă forțelor oculte care acționează la adăpostul unor instituții ce nu au decît aparența democrației și mizeria este mult mai răspîndită decît după război. Acestea sînt realitățile pe care trebuie să le rezolve partidele de opoziție care compun CDR. PNȚCD este partidul cel mai în măsură să o facă. Dacă rămîne fidel tradiției sale democratice și sociale, PNȚCD va putea să-și revină, cu atît mai mult cu cît personalitatea lui Corneliu Coposu s-a impus tuturor și meritele sale se vor răsfrînge asupra partidului. Dacă însă PNȚCD se aștie, partidul va dispărea, după tristul exemplu al liberalilor.

Țara trebuie reclădită cu foștii membri de partid, nu împotriva lor

Atît pentru PDSR și PD, cît și pentru diferitele grupări liberale etatiste, preocupările sociale sînt secundare, cu precădere electorale. Hari sînt membrii și mai ales conducătorii lor care să nu fi profitat de tranziție și de relații pentru a dobîndi posturi sau avuții inaccesibile cetățenilor de rînd.

Altfel stau lucrurile cu multe din cadrele locale și chiar de conducere ale Convenției, care au în general venituri medii sau modeste.

Deosebirea se regăsește și în structura electoratelor. La precedentele alegeri, partidele domnului Iliescu și Roman ofereau siguranța pozițiilor și avuțiilor dobîndite, în timp ce Convenția cerea schimbări fundamentale. Teama de necunoscut, dar și de întoarcere la un trecut depășit, a îndepărtat pe mulți dintre alegătorii potențiali ai CDR.

Astăzi, mizeria și lipsurile s-au generalizat. Nesiguranța zilei de mîine a cuprins straturi mult mai numeroase, care și-au pierdut încrederea în capacitățile vechii și noi nomenclaturi. Elevi, studenți și profesori, țărani, muncitori și profesioniști din toate branșele, salariați sau pensionari, milioane de oameni sînt victimele inflației, incompetenței, abuzurilor și corupției celor pe care i-au ales.

Sensul Convenției este să împlinească aspirațiile acestor milioane de oameni pe care toate guvernele din ultimii șase ani i-au înșelat. Rostul Convenției este să redea speranța și încrederea. CDR nu are nevoie să combată comunismul, care s-a prăbușit oricum în 1989, și cu atît mai puțin pe cei patru milioane de foști membri PCR. Cu ei și cu descendenții lor trebuie reclădită țara, nu împotriva lor.

Convenția trebuie să ofere țării un program și structuri noi, în care fiecare ins să-și poată găsi locul. Însumînd totalitatea energilor în aceste cadre noi, România va putea reincoace - ca și la începutul acestui secol - o epocă de dezvoltare rapidă care să ridice condițiile de trai ale tuturor la nivel european.

(Substituirile aparțin redacției)

PARLAMENT

taxarea repetenției și pentru diminuarea burselor (față de varianta Camerei) a fost covîrșitor. La Cameră, revendicările studenților au fost susținute, cu mai multă sau mai puțină convingere, de întreaga Opoziție, dar și de PRM. La Senat, studenții s-au trezit mult mai singuri, ei fiind susținuți doar de PD, de UDMR și de agrarianul Ion Coja. Senatorii PNȚCD nu prea s-au remarcat, iar Emil Tocaci, senator independent, dar membru PNL, a fost unul dintre cei mai înverșunați adversari ai modificării Legii Învățămîntului, reușind cu brio să-și țină locul lui Gheorghe Dumitrescu, președintele Comisiei de Învățămînt.

În scurt timp, proiectele de modificare a Legii Învățămîntului va fi dezbătut de comisia de mediere. Este indoielnic că divergențele dintre cele două Camere vor fi rezolvate de comisie, mult mai probabilă fiind tranșarea problemei prin vot în plenum Parlamentului. Dezbateresă a dovedit însă, după cum arată Radu Berceanu, că Legea Învățămîntului - atît de mult laudată de parlamentari, de președinți și de Guvern - nu este altceva decît un hibrid între un învățămînt de tip sovietic, integral gratuit, și un sistem occidental, în care există taxe, dar și cu totul alte condiții de studiu.

RALUCA STROE-BRUMARIU

ALVIN TOFFLER

Sfaturi pentru România secolului XXI

S-a născut în New York, la 4 octombrie 1928. A studiat la Universitatea din New York, unde a primit titlul de *Bachelor of Arts*. A obținut, de asemenea, șase doctorate onorifice. A scris, împreună cu soția sa, Heidi Toffler, 9 lucrări, printre care *Șocul viitorului* (1970), *Al treilea val* (1980), *Puterea în schimbare* (1990) și *Război și antirăzboi* (1993), publicate în peste 50 de țări. Sintezele lor combină elemente din viața de familie, tehnologie, politică, afaceri și mass-media. Alvin Toffler a introdus noi noțiuni în teoria socială și a prevăzut multe dintre schimbările de astăzi, influențând șefi de stat, strategii guvernamentale, politici financiare, ca și climatul intelectual din multe țări. Gorbaciov îl citează în lucrarea sa despre *perestroika*, iar la apariția cărții *Război și antirăzboi*, Federico Mayor a organizat o ședință UNESCO pe marginea ei. Alvin Toffler a venit în România invitat de către Banca ING, cu ocazia aniversării primului an de activitate. În timpul șederii sale, a avut întâlniri cu președintele României, membri ai Guvernului, reprezentanți ai Opoziției și ai preslei. A făcut o discuție de aproape două ore la redacția revistei „22”. Materialul care urmează reprezintă o sinteză a ideilor lui Alvin Toffler expuse în cursul vizitei în România.

 Alvin Toffler
la redacția
revistei „22”

Industrialismul nu mai este cea mai avansată formă

Una dintre teoriile privind valurile (diferită de alte teorii socio-economice) sugerează că este posibil ca mai multe valuri să coexiste în același timp. Cred că în România aveți o populație rurală, substanțială, foarte legată de pământ, ceea ce reprezintă cel dintâi sector al primului val. Aveți, în același timp, o zonă urbană industrializată, care este un sector al celui de-al doilea val. Și aveți cel puțin dezvoltarea incipientă a celui ce înseamnă al treilea val. Bineînțeles, valul este, de fapt, o simplă metaforă care sugerează schimbarea, dinamismul și procesul în mișcare. Multe țări, inclusiv România, încearcă să se industrializeze. Dar, în momentul actual, industrialismul nu mai este cea mai avansată formă. De fapt, intrăm în ceea ce s-a numit perioada postindustrială și toate regulile economice se schimbă. În economia celui de-al treilea val, o importanță deosebită o are cunoașterea: „știința despre”. Dar, într-o economie de tipul celui de-al treilea val, cunoștințele, sofisticate și complexe, devin substituit pentru alte produse care intrau la început în acest proces. Dacă aveți cunoștințele necesare, la momentul și locul potrivit, puteți produce același lucru cu mai puțin pământ, cu mai puțină muncă, cu mai puțin bani, cu mai puțină energie și cu mai puțin timp. Deci ceea ce vedem acum este dezvoltarea unui nou mod de producție.

Politica schimbării

Păreră mea este că fiecare țară se va schimba (fie că și conducerea ei politică dorește această schimbare, fie că nu), pentru că fiecare țară este înconjurată de alte țări care se schimbă.

Desigur, există păreri diferite despre cât de repede se pot face aceste schimbări cu costuri cât mai mici. Poate că aceste costuri sînt mai mari decît ar fi nevoie pentru ca lucrurile să se miște. Este dificil pentru mine, ca o persoană trăind în afara țării, să judec și să analizez toate detaliile. Ceea ce cred totuși este că România are nevoie de o strategie, iar întrebarea este: „Vrea România să devină pur și simplu un model mai eficient a ceea ce este ea acum sau este pregătită să devină ceva cu totul diferit?”. Este posibil să rămîi cu 40% din populație deținînd pământ în zona rurală, cu întreprinderi de stat cu o conducere supradimensionată și cu tehnologii depășite. Consecința acestei stări de fapt ar fi o creștere semnificativă a sărăciei, pentru că situația din fiecare țară se raportează la ceea ce se întîmplă în restul lumii. Sfatul meu, pe care îl ofer deschis, este ca prima prioritate să fie crearea legăturilor electronice cu restul lumii. Dacă nu veți avea o infrastructură electronică avansată (și aceasta nu înseamnă doar telefoane, ci și baze de date), nu veți putea participa la comerțul global. Infrastructura electronică este biletul de intrare în economia globală. Fără el, veți fi rejecțai de tot restul lumii.

Comunicație și educație – două priorități-cheie

Al doilea element îl reprezintă cunoștințele, educația. Aceasta te duce, din păcate, imediat cu gîndul la imaginea studenților dintr-o sală de curs cu profesorul în față. Lumea spune că sistemul educațional este destul de bun și tot ce trebuie să facem este să-l menținem. Fără să știu prea multe despre educația din România, presupun că aceasta nu este prea bună, pentru că, oricum, nici un sistem edu-

cațional nu este prea bun, deoarece nimeni nu este pregătit pentru tipul de lume spre care ne îndreptăm. Aș argumenta acest lucru referindu-mă la tipul de educație de care copilul ar avea nevoie în secolul următor. Cel mai bun sistem educațional este cel care operează ca o fabrică, care tratează copiii ca și cînd ar fi toți la fel, care-i privește ca un fel de materie primă, subiect al unei procesări de rutină, inspecția la sfîrșitul liniei de asamblare. Acesta este tipul de sistem educațional pe care-l avem în momentul actual, dar el nu este cel potrivit. Aș susține, în acord cu puținele mele cunoștințe despre sistemul politic din România, că el ignoră cele două priorități-cheie de care este nevoie pentru a propulsa țara în secolul viitor: comunicație și educație.

Tolerarea diversității

În parte, schimbarea ține de generație. Una dintre caracteristicile celui de-al treilea val este că promovează diversitatea în cadrul societății la nivel cultural, în stilul de viață, în atitudine. Un sistem politic tolerează greu o mare diversitate. El nu este proiectat pentru așa ceva. Din acest motiv, în țara mea este vorba despre o criză morală, care este direct relaționată cu crizele instituționale. Aceste crize nu cred că sînt rezultatul eșecului, ci mai degrabă al succesului. Ne mutăm către un nou sistem pe care încă nu l-am creat, către noi instituții de care avem nevoie, în timp ce cele vechi se distrug, iar cele noi încă nu există. Consecința este o confuzie enormă, teamă, stres și anxietate. Și, moral vorbind, o confuzie în masă. Avem, în țara mea, o religie numită „a dreptei”. Aceasta ar dori să vadă o societate mult mai repressivă. Pe de altă parte, se poate vedea un proces gro-

tesc, cum a fost cel al lui O.J. Simpson, care a dezvoltat și relevat toate slăbiciunile și dificultățile sistemului actual, lumea spunînd că totul e bine. Nu poți menține un sistem social pe baza constatării că totul e grozav. În țara mea, ne aflăm în societatea celui de-al doilea val, care se îndreaptă către cel de-al treilea. Există chiar și o dezbatere despre diferitele versiuni ale celui de-al treilea val. Li Quon Yu din Singapore a spus: „Modelul nostru de autoritarism este mai bun decît modelul vostru de libertate”. Noi spunem că, pe termen lung, sistemul lor va fi cel care va decidea, iar al nostru va supraviețui. Și așa asistăm în SUA la o dezbatere teoretică și filosofică pe aceste teme. Eu cred însă că tinerii și clasa de mijloc din Singapore vor cere libertăți pe care acum nu le au.

Întoarcerea liderilor comuniști

Nu cred că este o surpriză întoarcerea multor lideri comuniști în țările din Est. Schimbările necesare sînt dureroase și mulți oameni, mai ales pensionarii și tinerii care caută de lucru, au de pierdut. A apărut un sentiment cum că „da, ne place democrația, dar asta nu pune plînea pe masă”. De fapt, pe termen lung, democrația face într-adevăr acest lucru, dar asta nu rezolvă problema micuței doamne bătrîne care, înghețînd de frig, încearcă să vîndă niște nimicuri în stradă. Iar oamenii se tem de schimbare și, legat de aceasta, diferite societăți au diferite grade de toleranță pentru schimbări. În unele societăți are loc o schimbare foarte mică, percepută imediat ca anarhie sau haos; în altele au loc o serie de schimbări fără asemenea consecințe. Deci, pe de o parte, oamenii sînt îngrijorați și supărați, iar pe de alta avem faptul că nomenclatura din toate aceste țări a știut

cum a lucrat sistemul. Ea s-a aflat în poziții de putere, a avut informațiile necesare. S-a putut ajuta de structura birocratică și de personajele influente. Și astfel liderii comuniști au devenit liderii capitalismului.

Cei ce promovează „terapia de șoc” au un punct de vedere mecanic și limitat

În Rusia, capitalismul a dus la corupție în masă și crime zilnice. Acesta este un moment inevitabil pentru țările din Est, dar nu sînt sigur că este un proces acceptabil. Este foarte ușor pentru mine, venind dintr-o altă țară, să vă spun ce aveți de făcut. Este o mare diferență între a vorbi, a scrie și apoi a face lucrurile respective. Cred, de asemenea, că cei care promovează „terapia de șoc” au un punct de vedere mecanic și limitat. Ei se gîndesc că schimbările economice sînt simple schimbări tehnice, neînțelegînd că ele sînt corelate cu schimbările sociale și politice. Ceea ce se arată foarte simplu într-o diagramă este foarte dificil sau practic imposibil din punct de vedere politic. Slăbiciunea economiei este că ea ignoră cultura specifică fiecărei țări, religiile și structurile sociale diferite – precondiții pentru a putea face trecerea către o economie de piață. Cel mai bun exemplu în acest caz este Rusia. Trebuie să ai legi, relații de proprietate, un anumit grad de încredere socială, o forță legitimă a statului pentru a putea aplica niște contracte. Și, de asemenea, ai nevoie de un set întreg de condiții sociale și culturale. Dacă ele nu există, atunci nu contează ce fel de relații mecanice aplici în privatizare. Pentru mine, transformarea este multidimensională și are aceste caracteristici de ordin social, psihologic și politic. Nu este vorba doar despre economie – și acest lucru nu a fost înțeles de către adepții modelului lui Jeffrey Sachs, de aceea au fost create mai multe dificultăți decît cele reale. Acesta nu este însă un argument contra schimbării, numai că totul ar trebui schimbat în mod radical, dar inteligent.

„A nu fi de acord nu înseamnă a fi neloyal”

Cred că fiecare țară este diferită, de aceea nu există un model unic. Așa cum unii economiști au încercat să schimbe structura economică fără să țină cont de dimensiunile sociale, tot astfel există specialiști în științele politice care au definit democrația într-un mod naiv și limitat. Dacă vrei să faci democrație, ai nevoie de alegeri libere și de mai multe partide. Dar faptul că o țară are mai multe partide politice și organizează alegeri nu înseamnă neapărat că ea este și democratică. Mai ai nevoie, în plus, de o societate civilă, mii și mii de oameni care să se organizeze în grupuri de cetățeni situate între stat și individ. Aceste grupuri pot fi legate de biserici, sindicate, nefumători și așa mai departe. Astfel de organizații civice trebuie să existe, pentru că ele exprimă dorința oamenilor. Pe lângă alegeri și partide, ai nevoie, deci, de această structură a societății (*due process*, adică o structură de acțiuni completă, corectă și standardizată). Nu poți fi aruncat în pușcărie fără a avea loc un proces co-

rect. Deci este nevoie de împlinirea multor condiții pentru a crea o societate democratică reală. Din nefericire, există „tehnicieni” politici și „tehnicieni” economici, care fac același lucru în planul economic. Numai că nu este vorba despre o simplă problemă tehnică. Am spus de mai multe ori că sistemele politice sînt depășite. I-am spus președintelui dumneavoastră că sistemul politic din România este depășit – în fel cum este și al nostru. Nu cred că există un model foarte clar care s-ar putea aplica mai multor țări. Este nevoie de o mare implicare a cetățenilor, trebuie să aveți abilitatea de a schimba guvernele într-un mod pașnic. „A nu fi de acord nu înseamnă a fi neloyal” este o frază pe care o iubesc foarte mult. Acest mod de a gîndi eliberează oamenii, li lasă să inventeze noi forme, să experimenteze și să-și asume un anumit nivel de risc. Procesul acesta este necesar.

Centralizare sau descentralizare – două feluri de discurs

Cred că centralizarea este foarte periculoasă – nu doar din motive politice, ci și pentru că impune ca deciziile să fie luate de grupuri mici de oameni. Lucrurile sînt extrem de complicate, iar schimbările de zi cu zi le complică și mai mult. Multe companii descoperă, de pildă, că unii dintre șefii lor nu înțeleg sistemul de lucru suficient de bine pentru a le spune muncitorilor ce au de făcut. Există cazuri în care șeful li spune muncitorului: „Dacă ceva se strică, nu veni la mine; iar dacă ai un mod mai bun de a face ceva, atunci fă-o, n-ai nevoie de aprobarea mea”. Și nu doar atât. În unele companii i se dă muncitorului un cont în bancă sau o sumă de bani, astfel încît, dacă echipamentul se strică, muncitorul se poate duce să cumpere o

piesă de schimb fără să-l mai întreb pe șef. Ce reprezintă aceasta? Este o mișcare a deciziei de la vîrf spre bază. Opusul acesteia este controlul cît mai multor decizii la vîrf – și riscul este ca ele să fie eronate. Dacă descentralizezi deciziile și cineva face o greșeală, se poate distruge doar o parte a instituției, însă celelalte vor funcționa. În cazul deciziilor centralizate, o greșeală poate distruge întreaga instituție. Cred că descentralizarea promovează un sistem mult mai flexibil. Dar sigur că nu este vorba de 100% centralizare sau 100% descentralizare. Trebuie să fie un amestec bine pus la punct.

Vreți pace? Închideți radioul, închideți televiziunile dacă transmit mesaje de ură!

Dezbaterea în Statele Unite și Europa de Vest despre ce s-ar putea face în această situație s-a centrat pe trei alternative. Prima – trimitem soldații și oprim războiul. (Numai că aceasta nu este o formă de a menține pacea.) A doua – utilizarea leviturilor aeriene. (Dar ele sînt ineficiente.) A treia – ridicarea embargoului asupra armamentului în Bosnia. (Dar aceasta ar însemna încă și mai multă violență.)

Nimeni nu a spus: „Ridicați embargoul informațional!”. Noi știm acum că războiul a fost cauzat și de controlul statului asupra televiziunii și de transmiterea unor mesaje de ură. Foști lideri comuniști au adoptat naționalismul ca o alternativă ideologică, pentru a-i ridica pe unii împotriva celorlalți. Și s-au folosit de mass-media. În *Război și antirăzboi* am întrebat: „Oare n-ar fi fost posibil să sprijinim forțele de pace ale acestor țări dîndu-le accesul la mass-media și comunicații. În așa fel încît să reacționeze ei și să contrabalanseze propaganda urii?”. UNESCO a organizat o întîlnire la Veneția pentru a discuta lucrarea mea *Război și antirăz-*

boi. Federico Mayor, directorul general, i-a invitat pe Prigojin, pe Gorbaciov și pe mulți alții. În timpul acestei dezbateri a început războiul din Rwanda. Și acolo era absolut același lucru: două stații de radio transmiteau mesaje de ură, fiecare instigînd la război. Sugerăm să se rezolve situația închizînd pur și simplu radioul. Tehnologic, ar fi fost foarte simplu, numai că aceasta ar fi însemnat, probabil, încălcarea unor legi. După această propunere a mea, Mayor m-a tras deoparte și mi-a spus: „Nu trebuie să facem asta. L-am sunat pe reprezentantul UNESCO de la Nairobi și i-am dat fonduri ca să lanseze contraemisiuni radio”. Întrebarea este: „Sînt ele cîi prin care am putea folosi mass-media, comunicațiile, informațiile transmise prin satelit și alte tipuri de informație pentru o nouă formulă de menținere a păcii?”. Și eu cred că da, căci multe conflicte, dacă nu pot fi prevenite, atunci cel puțin pot fi moderate. Numai că această idee a mea contrazice tradițiile suveranității naționale. De exemplu, în Etiopia, cînd oamenii mureau de foame, multe ONG au vrut să aducă mîncare, dar guvernul nu a fost de acord, sub pretext că se încălcă suveranitatea. În comunitatea internațională se discută că în caz de dezastru s-ar putea legitima trecerea peste deciziile naționale și limitarea suveranității naționale. Eu favorizez o astfel de discuție privind problemele referitoare la genocid. Surprinzător, există oameni în armata SUA care au preluat ideea de a menține pacea prin așa-numitele operațiuni „altele decît războiul”. Există oameni în academiile militare care se gîndesc cum să reducă conflictele. Aceste lucruri sînt discutate în *Război și antirăzboi*.

Grupaj realizat de RUKMINI SICHITIU și LUCIAN TRĂȘĂ

Conferința prezidențială a Consiliului Britanic

În timpul vizitei efectuate anul trecut la Londra, președintele Ion Iliescu a fost invitat la un dejun oficial oferit de Consiliul Britanic, unde s-a înfîlțit cu o serie de personalități ce au în vedere extinderea relațiilor cu România. În onoarea acestei vizite a președintelui României, Consiliul Britanic a anunțat organizarea unei conferințe anuale – intitulată *Conferința prezidențială a Consiliului Britanic* – ce urmează să aibă loc în mod alternativ în România și, respectiv, Marea Britanie.

Prima conferință din această serie va fi susținută la București de către Lordul Slynn of Hadley pe data de 8 decembrie 1995, cu titlul *Apărarea drepturilor fundamentale în cadrul Comunității Europene*, în Sala „Nicolae Iorga” a Palatului Parlamentului, începînd cu ora 19.

Lordul Slynn, născut în anul 1930, a fost judecător al Înaltei Curți de Justiție a Marii Britanii între anii 1976–1981; apoi avocat general în perioada 1981–1988; judecător la Curtea de Justiție a Comunității Europene din Luxemburg între anii 1988–1992. Printre altele, domnia sa a mai deținut și alte funcții, cum ar fi: profesor invitat la Universitatea din Bangalore, India; președintele Consiliului Executiv al Asociației Juridice Internaționale; vicepreședinte onorific al Union Internationale des Avocats. Este, de asemenea, Chevalier du Tastevin și Commandeur d'Honneur, Commanderie du Bon Temps du Medoc et des Graves. Adresa pentru corespondență este Camera Lordilor, Londra; este membru al următoarelor cluburi: the Athenaeum, the Beefsteak și the Garrick.

EDITURA HUMANITAS

MONICA LOVINESCU
Pragul/Unde scurte V

amărăciune au fost retranscrise pasajele nestăpînitei liuzii lirice din decembrie '89, ce încheie volumul.” (Monica Lovinescu)

MONICA LOVINESCU
Pragul/Unde scurte V

„Cum, în timp ce lucrăm la ei (la volumul de față, n.n.), restaurația nu se vădea a fi doar a nomenclaturiştilor comuniști (ei au anexat revoluția din primele zile), ci și a ceaușiştilor cel mai scandalos compromiși, sfidarea devenind o metodă de guvernămînt, o lesne de închipuit în ce stare de

VIRGIL IERUNCA
Semnul mirării

„Dintr-o fidelitate față de ne-ultare am ales cîteva momente din cultura și arta noastră ce cheamă o reîntoarcere, fie ea repetitivă. De data aceasta am căutat să pun un accent mai apăsător pe ceea ce am putea numi marginalizarea rodnică. Cele mai multe texte aduc printre noi pe cei îndepărtați de centru. Cum centrul devine, într-un regim totalitar, monopolul unei ortodoxii implacabile (implacabilul violenței, al prostiei, rușinii și umilirii), cei care au ales marginalizarea au constituit o comunitate – deloc ipotetică – a onoarei, dovedind, ceea ce nu pare chiar împede, că există și un destin al adevărurilor.” (Virgil Ierunca)

Virgil Ierunca

Semnul mirării

După studenți, profesorii ies în stradă

La numai o lună și jumătate de la greva studenților, profesorii au ieșit și ei în stradă. Mitingul din 28 noiembrie a.c. a reunit, potrivit estimărilor, între 15.000 și 25.000 de cadre didactice și personal TESA din învățământul preuniversitar și universitar. Principalele revendicări: mărirea salariilor; plata doctoratului și a activităților suplimentare; creșterea bugetului învățământului de la 4% la 6% din PIB; recunoașterea statutului profesorilor; includerea bibliotecarilor și tehnicienilor în categoria personalului didactic auxiliar; demararea procesului de reformă în învățământ.

„Mitingul din 28 noiembrie a fost o mare reușită”, apreciază dna. Doina Lecca, profesoară la Liceul „I.L. Caragiale” și vicepreședintă a Federației Sindicatelor din Învățământul Preuniversitar, „nu doar prin numărul mare de participanți, ci și pentru că este prima oară când toate cele 7 federații din învățământ cad de acord asupra unor revendicări și tot prima oară când o demonstrație a noastră este susținută de toate marile confederații sindicale”.

Cum a fost posibil consensul care a dus la această acțiune de amploare? O privire asupra salariilor profesorilor poate oferi răspunsul.

Salariile din învățământ (valori brute, octombrie 1995)

Învățământ preuniversitar

- profesor gradul I, vechime peste 25 ani: 371.000 lei
 - profesor gradul II, vechime peste 25 ani: 302.800 lei
 - profesor cu definitivat, vechime peste 25 ani: 257.400 lei
 - profesor debutant: 227.100 lei
 - director (indemnizație conducere): 68.800 lei
 - diriginte (indemnizație): 10.100 lei
 - secretar cu studii medii, gradul I: 166.600 lei
- #### Învățământ universitar
- profesor universitar, vechime peste 30 ani: 529.900 lei
 - conferențiar universitar, vechime peste 30 ani: 481.800 lei
 - șef lucrări (lector), vechime 25-30 ani: 371.000 lei
 - asistent universitar: 310.400 lei
 - preparator: 242.300 lei
 - rector (indemnizație conducere): 104.700 lei
 - decan (indemnizație conducere): 81.700 lei
 - secretar cu studii superioare, gradul I: 234.700 lei

„În sectorul bugetar salariile nu se negociază liber”, spune Florin Diaconescu, președintele Federației Naționale a Educației, „ci se aplică indexări periodice. Se crează în acest fel decalaje mari față de sectorul din economie unde salariile se negociază permanent. Ca dovadă, salariul mediu pe economie crește de la lună la lună, în timp ce la bugetari stagnează”. Într-adevăr, în luna octombrie a.c. salariul mediu brut pe economie era 330.000 lei, iar media pe învățământ (inclusiv cel universitar, unde salariile sînt mai mari) era doar 272.000 lei.

Baza de la care se pornește calcularea salariilor bugetarilor, deci și ale celor din învățământ, era în octombrie 151.400 lei brut. „Cu mult sub pragul de sărăcie pe care-l recunoșc chiar instituturile guvernamentale de cercetare în domeniu”, spune tot dl. Diaconescu. În luna aprilie '95, de pildă, Institutul de cercetare în domeniul muncii și protecției sociale (subordonat Ministerului muncii și protecției sociale) estima pragul de trai decent la 192.000 lei. Mai mult de o treime din personalul din învățământ are salarii sub acest prag. În special personalul TESA: secretare, dactilografe, bibliotecare, tehnicieni, femei de serviciu etc. Cele trei majorări obținute pînă acum de personalul din învățământ (septembrie '92, septembrie '94, aprilie '95) s-au acordat numai cadrelor didactice, deși ele fuseseră negociate și pentru personalul auxiliar. Acesta a rămas, practic, la salariul din '92 plus indexările acordate pe economie. O femeie de serviciu, de pildă, câștigă doar

80.000 lei pe lună. Este și motivul pentru care una din revendicările din 28 noiembrie are în vedere în mod special personalul TESA.

Din nou muncă patriotică

Ca și când salariile din învățământ n-ar fi rușinos de mici, o serie de activități suplimentare nu sînt plătite sau sînt plătite mult sub valoarea efortului depus. „Statul vrea să ne fure la fiecare pas”, spune dna. Lecca. De pildă, plata alocațiilor pentru copii nu e trecută în fișa postului nici unui salariat al școlii. Ca urmare, nu e remunerată. Cineva, totuși, trebuie să o facă: dirigintele, secretara, bibliotecara etc., în bine-cunoscuta tradiție a „muncii voluntare” obligatorii.

Un alt exemplu: unii profesori de liceu sînt solicitați să corecteze teze la examenele de admitere la facultate. Pentru această activitate suplimentară, profesorii sînt mai prost plătiți chiar decît pentru orele de la liceu. Anul acesta, de pildă, aflăm tot de la dna. Lecca, la Facultatea de Drept profesorilor de română li s-au plătit doar 40 ore, deși ei munciseră 60 sau 70, cu un preț pe oră mai mic decît cel pe care-l primesc la liceu.

Alte ori, profesorii nu primesc nici chiar salariul corespunzător gradului de pregătire. Anul acesta, examenele de grad s-au dat la 1 februarie 1995. Plata prevăzută pentru diferența de grad se va face abia cu începerea de la 1 decembrie '95. Cel care a luat examenul este practic furat timp de 10 luni de suma care i se cuvine în plus și care nu e neglijabilă, mai ales în raport cu salariul unui profesor: cîteva zeci de mii de lei pe lună, o jumătate de milion pentru cele 10 luni. Să creadă oare Guvernul că, „ciupind” profesorii la leașă, va acoperi gurile bugetului?

Tot data de 28 noiembrie o poartă procesul verbal încheiat separat între Federația Națională a Educației (FNE) și Ministerul Învățământului, revendicările respective nefiind, pentru moment, însușite și de celelalte federații sindicale. Unul din principalele puncte este recunoașterea bolilor profesionale pentru cadrele didactice: bolile nervoase din cauza stresului, afecțiuni laringiene provocate de vorbitul în frig și inhalarea prafului de cretă, bolile luate de la copii (de la păduchi și rîie pînă la hepatită și SIDA). FNE cere, de asemenea, pensionarea mai devreme a profesorilor, din cauza muncii foarte solicitante, căreia nu-i mai pot face față după o anumită vîrstă, în special cei care lucrează cu copii mai mici. O altă propunere îi vizează pe învățători. În prezent, aceștia sînt plătiți global, nu la număr de ore. De multe ori ei depășesc norma unui profesor, avînd o muncă similară cu a profesorului-diriginte. De aceea, FNE consideră necesară o indemnizație suplimentară pentru aceste ore făcute în plus.

Nici în învățământul universitar situația nu e mai bună. Deși aici salariile sînt ceva mai mari, ele nu pot asigura nici la un nivel minim nevoia de cărți și reviste pe care o presupune activitatea universitară. „Cea mai ieftină carte de specialitate costă 60.000 lei la Fundația Cărții, unde cărțile sînt totuși mai ieftine. Cum s-o pot cumpăra, cînd salariul meu de conferențiar universitar este 400.000 lei pe lună?”, spune dl. Răzvan Bobulescu, președintele Federației din Învățământul Superior „ALMA MATER”. „Avem norocul că există și reviste care se dau gratuit. Acestea sînt însă numai cu generalități. Revistele de strictă specialitate nu sînt niciodată gratis”. Situația e cu atît mai gravă cu cît nici facultățile nu au bani să se aboneze la revistele de specialitate. Facultății de Fizică, de exemplu, toți banii care i s-au dat pe '95 pentru documentare au fost 10.000 \$. Un abonament la o revistă serioasă de fizică costă cîteva mii de dolari anual. Ce să iei mai întîi?

„În mod normal orice cadru didactic universitar ar trebui să aibă calculatorul lui acasă”, spune dl. Bobulescu, „pentru că nu lucrează numai la facultate. Un calculator costă 4 milioane. Dacă n-aș minca și n-aș cheltui nimic un an de zile, aș putea să-mi cumpăr unul”.

Indemnizațiile de conducere pentru rectori și decani sînt ridicole: 100.000 lei pentru rector, 80.000 lei pentru decan. Doctoratele nu sînt plătite. Nici participările la congresele internaționale de specialitate. Facultățile nu au fonduri pentru gîndirea unor specialiști străini. Fără cărți, fără reviste, fără comunicare cu lumea științifică internațională, istă cum se face învățămînt superior și cercetare în universitățile românești.

Învățămîntul la mila publică

O altă revendicare din 28 noiembrie a fost mărirea bugetului învățămîntului de la 4% din PIB, cît este în prezent, la 6%. Diferența aceasta e necesară în primul rînd pentru îmbunătățirea dotărilor, căci salariile reprezintă doar o mică parte. De la dl. Vasile Ștefănescu, directorul liceului „I.L. Caragiale” din București, aflăm, de pildă, că fondurile pe care le primește liceul prin Inspectoratul școlar al Capitalei nu ajung nici pentru zgrăvit. Nevoile mult mai mari ale școlii sînt acoperite din sponsorizări, donații și contribuții ale părinților. Din aceste sponsorizări „de milă”, cum le numește dl. Ștefănescu, s-a reparat liceul, s-au cumpărat calculatoare etc.

Ca răspuns la această solicitare, Ministrul Învățămîntului, Liviu Maior, a declarat într-o conferință de presă (luni 27 noiembrie a.c.) că „este o aberație și o cerere nerealistă a sindicatelor care, dacă s-ar aplica, alte două ministere ar rămîne fără buget”. Dl. Maior a uitat, probabil, sau nu cunoaște Cartea albă a Învățămîntului, publicată în 1993 de Institutul de științe ale educației (subordonat Ministerului Învățămîntului), în care necesarul minim pentru ca învățămîntul să înasă din criză e apreciat tocmai la 6% din PIB. Despre bugetul învățămîntului să mai adăugăm doar că în Bulgaria este 7% din PIB, iar în Albania 8%.

Despre actuala criză a învățămîntului, dl. Victor Ciorbea, președintele Federației Sindicatelor Libere din Învățămînt și al Confederației Sindicatelor Democratice din România, ne-a declarat: „Esențială este schimbarea opticii față de învățămînt și, în general, față de investițiile în resursele umane - sănătate, cultură, cercetare-proiectare ș.a. Prin menținerea actualei politici în acest domeniu, Guvernul urmărește menținerea într-o stare de dependență totală a celei mai mari părți a intelectualilor. E un alt mod de punere în practică a dictonului «Noi muncim, noi nu gîndim»”.

Luni 4 decembrie a.c. reprezentanții celor 7 federații din învățămînt au fost primiți la Guvernu pentru a negocia revendicările de pe lista din 28 noiembrie. Au fost prezenți cei doi vice-prim-miniștri, ministrul învățămîntului, ministrul Muncii și cel al Finanțelor. Cu excepția unor puncte mai puțin importante, a căror rezolvare a fost promisă în principiu, revendicările majore rămîn, în continuare, fără soluție. Pe lângă problemele amintite, a mai apărut una: Institutul Agronomic din Iași, Academia de Științe Economice din București și o serie de școli nu au bani să plătească salariile pe luna noiembrie, au anunțat liderii sindicali într-o conferință de presă (marți 5 decembrie a.c.). Liste de semnături au început să fie strînse din toată țara. În ajunul sărbătorilor, profesorii se pregătesc să intre în grevă.

OANA ARMEANU

SORIN ANTOHI

Românii în 1995: geografie simbolică și identitate socială

România: bovarism geocultural și autohtonism

La noi, preocupările de a transfigura simbolic spațiul național au urmat în general două direcții: bovarismul geocultural și autohtonismul. Mă voi opri cîte puțin la fiecare, numai atît cît este necesar pentru argumentarea tezei centrale a acestui text, care se poate sintetiza astfel: avînd de înfruntat o dublă excludere simbolică, românii ar face poate mai bine dacă ar încerca să se acomodeze în cadrul lor geocultural real, relativizînd deopotrivă fantasmelor occidentalizante și himerelor autohtone, eventual integrîndu-le într-o formulă mai fericită, pe care am numit-o Al Treilea Discurs: tertul perpetuu exclus al dialogului Est-Vest, idiom de compromis între realitate și ficțiune, între istorie și utopie. Al Treilea Discurs, extrem de problematic și deocamdată precar (fiindcă e subminat de discursurile polare între care încearcă să medieze), ar fi atît mediul în fine adecvat al conversației Est-Vest, cît și soluția situației de *double-bind* a intelectualilor, dublu socializați în realitatea locală și în valorile universale.

Impactul brutal al modernizării occidentalizante în Principate (pfațată de modernizări alternative neterminată și contradictorii: regimul fanariot sub Constantin Mavrocordat și, mai ales, după 1774; regimul Regulamentelor Organice) a generat între altele o criză de identitate a elitei autohtone; ele își reiau contactele cu Occidentul după un secol de izolare și nu mai reușeau să se întoarcă la experiența psihologică senină a cronicarilor și a lui Cantemir, care se considerau europeni chiar atunci cînd comentau metehnele și neîmplinirile moldo-valahie în lumina pedagogică a Apusului. Cel puțin de la Dinicu

Golescu înainte, românii din Principate au întîlniri mai mult sau mai puțin traumatice cu civilizația modernă, sub semnul unei comparații continue (de multe ori implicită, rareori inconștientă) care-i diminuează în propriii ochi și, am încercat să arăt în capitolul meu citat mai sus, cu obsesia unei priviri violente, normativă și greu de mistificat, pe care Europa (după ce în secolul al XVII-lea era *Europa nostra*, ea este pentru prima dată percepută ca exteroară) ar îndrepta-o asupra lor, aruncîndu-i în abisurile complexelor de inferioritate și chiar ale stigmatului colectiv. Aș observa că experiența „peregrinilor transilvăni” e diferită, desigur fiindcă provinciile de peste Carpați avuseseră o istorie diferită sub Habsburgi: corifeii și discipolii Școlii Ardelene revin la vatră, după studii la Viena sau Roma, cu un program cultural, etnopedagogic și politic ambițios și pozitiv, comparabil cu cel al altor grupuri etnice defavorizate din imperiu. Entuziasmul pentru origini nu era nici acolo uniform (cariera administrativă a lui Budai-Deleanu putînd fi luată și drept un exil voluntar), dar în ansamblu ardelenii și bănățenii, realisti și pragmatice, nu au cedat contextului de regulă ostil și au exploatat orice împrejurare favorabilă cauzei colective – federalismul lui Aurel C. Popovici este cel din urmă și cel mai grăitor exemplu de atare strategie.

Am mai arătat – tot în capitolul citat – că unii dintre moldo-valahii ajunși la studii pe Sena au format generația de *bons disciples* pe care Michelet voia s-o folosească, după eșecul său cu polonezii, drept pildă pentru francezi (*Légendes démocratiques du Nord* plasîndu-ne și pe noi în Septentrion, acolo unde virtuțile primitive nu au fost corupte de vicilele civilizații; să notăm că Michelet opera cu o

geografie simbolică preluminată). „Bonjuriiții”, ale căror probleme psihologice nu trebuie nici subestimate, nici occultate, trăiau printre altele paradoxul dublei valorizări a spațiului lor de origine: pe de o parte, acesta era un *topos* al virtuții; pe de altă parte, această virtute era primitivă, iar atributul comporta și un sens peiorativ. Ambivalența reprezentărilor pașoptiste despre obirgie este rezumată de alăturarea a două exemple diametral opuse: tinerii moldo-valahi pun în circulație *Miorița* (care conține fantasma spațiului virginal, deși probabil Alecsandri îl vedea mai curînd în registrul pastelului decît în registrul cosmic și metafizic codificat cu aproape un secol mai tîrziu de Blaga și Eliade) și compun *Cîntarea României* (construită pe motive biblice și avînd în palimpsest legitimarea spațiului național prin elecțiune divină, formă extremă a dreptului istoric); în același timp, pot scrie lui Michelet, ca Dumitru Brătianu la întoarcerea în țară, că „acolo unde sfrîște Franța, începe neantul”, așadar refuză spațiului de origine pînă și o minimă consistență ontologică.

În această ambivalență inaugurată se pot formele mentale inseparabile ale occidentalismului și autohtonismului. Ambele sînt efecte neintenționate ale modernizării, mai precis ale unei modernizări prost asumate existențial și metafizic. Ambele măsoară alienarea elitelor noastre intelectuale de după 1840, care încearcă neîncetat să-și definească un *Sitz im Leben*, începînd cu topologia simbolică a patriei. Pentru a menține acest text la proporții modeste, voi opera cu tipuri-ideale, deși în realitate occidentalismul și autohtonismul se contaminează reciproc și intră adesea în combinații neașteptate, cu accente și doze diferite. Pe de altă parte, mă concentrez asupra trăsăturilor pe care le consider contraproductive (cum ar fi bovarismul geocultural al occidentalismului sau izolaționismul autohtonismului), dar nu neg existența unor trăsături fertile în ambele cazuri (ca modernizarea lumii românești de către occidentalii pragmatice sau un protecționism identitar al autohtonilor moderați, care împiedică prăbușirea în stigmat).

Occidentalizării se simt adesea exilați într-o lume ostilă: cei mai mulți conaționali nu par să-i înțeleagă; în orice caz, nu vor să-i urmeze; minoritățile, pe care ar dori să le sprijine în numele valorilor universaliste moderne (drepturile omului, iar mai nou discriminare pozitivă, multiculturalism, permisivitate etc.), ajung în momentele cele mai nepotrivite la excese parcă inspirate de autohtonii; vecinii, unguri și slavi, vorbesc și scriu în limbi înțeleșibile (ce român studiază benevol maghiara, bulgara sau mărca rusa?); dar, la o adică, se pricep să cîștige simpatii și resursele rezervate de Occident regiunii noastre (iar resursele occidentale sînt practic singurele vrednice de acest nume – salariile intelectualelor sînt ridicole, iar drepturile de autor sînt ca și absente).

Se poate și mai rău: statele occidentale au frontiere tot mai impenetrabile pentru români, eforturile sub standard universalist nu sînt decît alestoriu recompensate (burse, subvenții, distincții), iar raporturile cu unele persoane din Apus – cele pătrunse de misiunea lor civilizatoare pînă la aroganță – frustrează și chiar indignează. Astfel că occidentalizării (cu rarele excepții ale emigranților și navetiștilor profesionali Est-Vest care au oarecare succes, cel puțin în ochii celor rămași acasă) sînt contrariată – deși le vine greu să admită, chiar în forul interior: nu cumva ei lușii sînt vinovați de întîlnirea ratată? – în pasiunea lor pentru Occident, la care rămîn să viseze bovaric. Numai în asemenea reverii geoculturale, eventual construite pe versiuni epurate ale Occidentului (valori ale înaltei culturi, ale moralei, meritocrației și hedonism etc.), își găsesc sufletele occidentalizanților izbăvirea: despărțindu-se de trupuri confiscate de smîrcurile natale, ele zboară imperturbabil peste spațiile tot atît de puțin atrăgătoare ale vecinilor și ajung la liman. Dacă această fuziune aproape mistică nu se produce, dacă strînsarea trupului nedem și a închiderii geografice e mai tare, nu rămîn decît ieșirile amare: cinismul (însoțit în unele cazuri de o abilă instrumentare a Occidentului), resentimentul, nihilismul, disperarea. (Va urma)

Fundația Soros pentru o Societate Deschisă

anunță

CONCURS PENTRU OCUPAREA POSTULUI DE COORDONATOR PENTRU RELAȚII PUBLICE

CERINȚE:

- 1) studii superioare și experiență de organizație (neguvernamentală) de minimum doi ani;
- 2) capacitate de comunicare interpersonală, tehnică PR;
- 3) pregătire în PR sau domenii conexe (management, comunicare sau jurnalism);
- 4) cunoașterea a cel puțin două limbi străine (limba engleză obligatoriu) – scris și vorbit.

RESPONSABILITĂȚI:

- elaborarea publicațiilor Fundației;
- managementul și realizarea strategiei relațiilor publice;
- managementul relațiilor cu mass media și instituțiile cu care Fundația colaborează;
- consiliere interdepartamentală.

Pentru selecție se vor depune următoarele acte:

- 1) copie diplomă;
- 2) curriculum vitae;
- 3) două scrisori de recomandare.

Data limită pentru depunerea actelor: 8 ianuarie 1996.

Dosarele se vor depune la C.P. 22-196 cu mențiunea: „Pentru departamentul RELAȚII CU PUBLICUL”.

Adresa Fundației SOROS din București: Calea Victoriei nr. 155, bl. D1, sc. 7, et. 3, sect. 1, C.P. 22-196.

Tel.: (01) 650.63.25, 650.74.27, 312.70.53, 312.97.44

Sfârșit de epocă în București

III

Documente americane inedite (1945-1952) Arhiva Simon Bourgin

O semiduzină de revoluționari de profesie

Ultima parte a acestei incursiuni în fondul Bourgin revine galeriei de portrete ale unor personalități politice din România perioadei 1945-1952. Simon Bourgin, ziarist american, corespondent al revistei *Time Life Magazine* în Europa Central-Răsăriteană, cunoaște din ce în ce mai bine România. Primele două episoade ale acestui inedit „serial american” au relevat, cred, vioiciunea și profesionalismul observațiilor sale în momentul alegerilor din 1946, în culisele vieții mondane și politice românești, la Capșa, Athénée Palace, Constanța sau punind întrebări fals-naive noilor potenți Teohari Georgescu, Vasile Luca și Ana Pauker. În acest angrenaj al transformării României, cu 1 milion de ostași sovietici în țară și un partid comunist decis să nu rateze năprasnică șansă istorică ce i se oferise, în schimbul abandonării intereselor naționale ale României democratice, personajele scenei politice românești sînt observate de un contabil, poate chiar spion, nu de un prozator. Rezultatul e însă mai convingător astfel. Protagonistii mecanismului legilor materialismului dialectic devin fișe clinice: între naștere, ascensiune și decădere, cite un acces de umanitate reprimată, o replică aanei Pauker ici, un oftat al lui Dej colea. Bourgin face portrete concentrate, referințele sale sînt reduse, așa cum li se întâmplă uneori ziaristilor, doar la ceea ce vîd, afix, aud sau li se spune în unitatea de timp și spațiu dată. Anti-eroizarea subsecventă, ca metodă de privire și înțelegere a realității înconjurătoare, nici nu e chiar atât de rea, în definitiv. Reamintesc cititorilor acestor pagini ascunse decenii în șir, în safe-ul unui fost corespondent american în Europa Răsăriteană, că scoaterea lor la iveală, acum, nu se datorează decît întâmplării. O privire furișată în P. (anopticum) de C. (eară) R. (oșie). (E.H.)

Petru Groza

Președintele Consiliului de Miniștri – pentru că acesta e titlul său oficial – arată și se comportă ca un ulcăr luptă să devină premiant cu orice preț. Omul e scund și cioplit ca o bute. Capul îi stă parcă direct pe umerii largi. E cărunt de-a binelea, în schimb e din cale-afară de semeț, creștindu-se foarte atrăgător. Principalul său motiv de mîndrie, la 63 de ani, îl reprezintă performanțele amoroase, potența răvășitoare, de care aproape că-și cere scuze. „Pune mina și simte-mi mușchii”, i-a spus unei tinere ziariste americane, încordîndu-și bicepsii. Deși a fost înșurat doar de două ori, copiii naturali ai lui Groza sînt cîtă frunză și iarbă. Atît soția, cît și amanții sînt unguroaice. Fetele mai arătoase care lucrează la Președinția Consiliului de Miniștri recunosc că sînt înfricoșate să rămînă singure în încăperile cu dr. Groza. El e un obsedat sexual atît de notoriu, încît localnicii Devei, orașul său din Transilvania, i-au scornit și un fel de banc. Casa lui Groza de la Deva e așezată chiar la marginea muntelui. Muntele s-ar deplasa în fiecare an față de vilă cu cîte o palmă de pămînt, ca urmare a mișcărilor intense din dormitorul părintelui plugarilor. Băiat de popă de țară, Groza e un om mult mai de lume decît tovarășii săi comuniști. În tinerețe a studiat la Budapesta, Berlin și Liepzig. Înainte de a-și deschide un birou de avocatură la Deva. Dacă e să-l crezi, chemările poporului l-au împins spre viața politică. El știe că e doar o marionetă plasată într-un loc de onoare, dar asta și vrea, asta-i place. Omul,

Petru Groza

din punct de vedere intelectual, o ia ușor razna și e imprecis. În timpul foarte rarelor sale conferințe de presă, funcționarii de la Ministerul Informațiilor se fac mici de rușine la auzul vorbelor fără perdea ale șefului. Are însă replicile directe și prompte. Unui american care l-a întrebat recent ce se-ntîmplă dacă cîștigă Opoziția în alegeri, Groza i-a răspuns: „Tinere, ai văzut vreodată un rîu curgînd invers?”. „Nu”, a răspuns americanul. „Ai văzut însă vreodată să se facă gaură-n cer?”. „Nu”, îngăimă tînărul corespondent. „Ei, află că tot așa n-o să vezi sau să auzi vreodată că a cîștigă Opoziția”.

Groza își petrece serile în vila sa elegantă din București, înconjurat de prieteni și admiratori. Aceste seri sînt tipice pentru modestia ce-l caracterizează. Groza le proiectează filme din arhiva personală cu: Groza tînăr, Groza meșterînd la aparate, Groza ca prim-ministru cu Regele Mihai, Groza aștinînd o biserică, Groza inspectîndu-și torcătorile de lînă din Ardeal. Deși e socotit cel mai bogat om din Transilvania, Groza n-are ezitări în a se îmbogăți în continuare. „Eu sînt precum Baronul Mânchhausen: îmi place fantasticul și îmi plac banii”, i-a spus unui intimus.

Emil Bodnăraș

Groza primește ordine din partea unui comunist îndesat, cu o față severă. Funcția oficială a lui Emil Bodnăraș este aceea de secretar general al Consiliului de Miniștri, al cărui președinte este Groza. Bodnăraș e de fapt membru al Comitetului Central al Partidului Comunist și al Cominternului. Este considerat vocea Moscovei în România. Instrucțiunile pe care i le transmite lui Groza sînt instrucțiunile pe care le primește de la Moscova. Un american care vizita în urmă cu un an Timișoara, tocmai cînd și Groza era acolo pentru un discurs politic, s-a interesat de soarta primului-ministru, la un prieten comun din localitate. Băiatul acestuia, în vîrstă de 11 ani, a răspuns în locul tatălui: „Unchiul Petrică e acasă. Tocmai l-am văzut. Stătea la masă, cu un toc în mînă, și lua notițe. Un om cu chip urît și trist, traversînd încăperea, îi dicta: fă asta, scrie așa, spune astfel. Am fost mirat”, a continuat băiatul. „Unchiul Petrică, care e un om așa de energic și vorbăreț, pare foarte cuminte”. Omul rîu care-i dicta discursul lui Groza era Emil Bodnăraș.

Carierea lui Emil Bodnăraș este fantastică, chiar și pentru un lider comunist. Tatăl său a fost, se pare, de origine ucraineană, numindu-se Bodnarenko. Apropo: un șef comunist român mi-a spus deunăzi: „Scrie ce vrei despre noi în *Time Magazine*; știm doar că nu ne iubesci. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu mai scrie că numele lui Bodnăraș e Bodnarenko! E român, nu rus!”. Tînărul Emil e fost șef de promoție în 1929 la Școala de Ofițeri de Artilerie. Trei ani mai tîrziu devine comunist, dezertează din Regimentul 12 Artilerie din Bucovina și fuge în Uniunea Sovietică. Ia cu el documente secrete din arhivele regimentului. Ca să steargă urmele, aranjează în așa fel încît să se creadă că s-a înecat în Nistru. Șiretlicul e demascat și Bodnăraș e condamnat, în absență, la cinci ani închisoare, de Curtea Marțială. În iarna următoare, Bodnăraș se-ntoarce în România, este arestat și, din nou, judecat și condamnat la cinci ani închisoare – maximum de pedeapsă pentru dezertare. În 1936 evadează și se-ntoarce în URSS, unde cere și primește cetățenia sovietică. La Moscova, urmează cursuri speciale la NKVD (poliția secretă), unde deprinde tehnici speciale de luptă și diversivane, care ar urma să fie execu-

Emil Bodnăraș

te în România, după ocuparea ei militară de către Uniunea Sovietică. În aprilie 1944, sub numele de „inginerul Ceaușu”, Bodnăraș revine la București, unde ia lăgătura cu Lucrețiu Pătrășcanu și generalul Dămăceanu, comandantul Statului Major al Garnizoanei București. El va conduce gărzile militare comuniste care-l supraveghează pe Mareșalul Antonescu după arestarea de la 23 august 1944. Cu sprijin sovietic, acest comando paramilitar al lui Bodnăraș a devenit organizația teroristă a comuniștilor.

Bodnăraș e numit uneori și „Himmler-ul comunist”. Pe organizația lui teroristă comuniștii pot conta, dacă rușii vor părași vreodată România. Bodnăraș este partenerul direct de discuții al generalului Susaikov, șeful Comisiei Aliate de Control, și al șefului NKVD, fiind considerat chiar mai puternic decît Ana Pauker și, de fapt, ca „numărul unu” din PCR. Cu șase luni înainte alegerilor de anul trecut (1946, n. E.H.), Bodnăraș a fost auzit spunînd: „Am de făcut o intervenție chirurgicală importantă în alegeri”. Cei care-l cunosc îl consideră inteligent și nevindeciv față de inamicii săi de dată recentă. N-a luat nici o măsură împotriva unui ofițer român, care, ca director al închisorii în care Bodnăraș era deținut, l-a tratat pe dezertorul comunist cu duritate. Un om cu un simț deosebit al limbii, Bodnăraș vorbește rușește, românește și nemțeste. În februarie 1946, norul de confuzii care a acoperit timp de 12 ani dezertarea din tinerețe s-a risipit: Bodnăraș a fost avansat de la gradul de căpitan la cel de maior.

Ana Pauker

La dreapta și la stînga comunistului Bodnăraș îi găsim pe Ana Pauker și Vasile Luca. Cei trei sînt împreună oamenii Cominternului. Dar, între ei, doar Ana Pauker face parte din elita Cominternului, alături de Maurice Thorez și Gheorghii Dimitrov, bunii ei prieteni de la Moscova. Membru al Comitetului Executiv al Cominternului, Ana Pauker este liderul inteloc-

tual al comuniștilor români și, probabil, creierul cel mai capabil al PCR. Prin inteligență și puterea de influență pe lângă Stalin, ea este plasaată pe același loc cu Tito, dacă nu chiar mai bine. E de statură mijlocie, are un chip inteligent. Trăsăturile feței sînt puternice, nasul e viguros și ascuțit, pomeții proeminenți, ochii căprui închis. Poartă părul tuns scurt și, cînd ține discursuri, coafura i se zburlește complet. Este neobosită. După un discurs de trei ore, e gata s-o ia de la început, cu aceeași energie. Numele de fată este Rabinson, și tatăl ei a fost rabin. Tînă Ana Rabinson a lucrat ca învățătoare și apoi a studiat medicina, la București. După doi ani părăsește studiile și se înscrisese în mișcarea socialistă. În 1921, după despărțirea de social-democrat, Ana devine comunistă.

După intrarea PCR în ilegalitate, în 1924, Ana Pauker își continuă activitatea în Elveția și Franța. În Elveția, studiază un an de medicină, îl întâlnește pe Marcel Pauker, cu care se căsătorește. Marcel e inginer și un fanatic comunist. În 1938, Marcel Pauker e arestat și executat la Moscova, ca trotskist. Ana i-a spus unui prieten bucureștean: „Dacă a fost împotriva lui Stalin, a încetat să-mi mai fie soț. Și-a meritat glonțul”. Din 1920, Ana participă la toate acțiunile mai mari ale comuniștilor, de la demonstrația din fața Teatrului Național la greva de la Lupeni și de la Grivița. E arestată în 1933 pentru organizarea grevei ceferiștilor și închisă la Craiova. De aici evadează cu sprijinul ministrului sovietic la București și, împreună cu alți doi comuniști, e transportată clandestin la Moscova. După trei ani se întoarce în România și e din nou arestată și condamnată la 10 ani închisoare pentru complot împotriva securității statului. Procesul ei de la București a fost o senzație. Bătrînul Iuliu Maniu a depus mărturie, luîndu-i apărarea și susținînd că Ana Pauker nu e vinovată. Timp de cinci ani, Ana Pauker e deținută la Mălea și Pîlărești, Jilava, Tirgu-Jiu și Rimnicu Sărat. În 1942 e schimbată pentru un spion român arestat de ruși, este transferată la Moscova, unde-l întâlnește pe Stalin, și e cooptată în Comitetul Executiv al Cominternului. De-aici încolo transmite ordine și informații prin radio și dirijează propaganda sovietică către România la Radio Moscova. Împreună cu Vasile Luca, deprinde, în cursuri NKVD speciale, tehnicile politice și de organizare, în ipoteza ocupării României de sovietici. Are gradul de maior, se pare, și a organizat divizia de prizonieri români în Rusia, „Tudor Vladimirescu”, în care fiul ei era locotenent. În 1944 petrece două luni pe linia frontului în Moldova, iar mai tîrziu este văzută cu Vasile Luca, îmbrăcată în uniforma de ofițer sovietic.

După armistițiul, Ana aplică politica Cominternului în România, pe baza instrucțiunilor primite de la Moscova. Împarte puterea cu Bodnăraș, care este de fapt omul numărul unu al NKVD. E complet devotată cauzei comunismului, are una din cele mai bune minți din România, consideră că scopurile scuză toate mijloacele. Unui corespondent de presă american, care a întrebat-o cum a reușit PCR să ajungă de la 1.000 de membri de partid, înainte de 23 august, la o jumătate de milion în 1947, Ana Pauker i-a

răspuns prompt: „Muncitorii au căzut de unde vine lumina”. Îl consideră pe Tătărașcu, colegul ei liberal de cabinet, ca pe un partener de folosință limitată.

Vasile Luca

Luca e scund, gras, ochii îi joacă-n cap, minile-i sînt late și umflate. E unul din cei mai buni teoreticieni de partid din România.

Ca ardelean, mișcunea sa e să-i țină pe ardeleni în jurul lui Groza, un job de care se achită foarte bine. Orfan de copil, Luca devine mecanic de locomotivă, apoi muncitor la CFR. În 1918, ca soldat, participă la revoluția bolșevică de la Budapesta, iar un an mai tîrziu e mecanic la depourile din Brașov. În 1922 intră în PCR. E arestat timp de 10 ani, în mai multe rînduri. În 1940 e arestat la Cernăuți, de unde va fi eliberat de Armata Roșie. O cunoaște pe Ana Pauker, la Moscova. Contribuie la crearea Frontului Național Democrat, făcînd propagandă în rîndurile maghiarilor din Transilvania în favoarea lui Groza. Un om isteț și capabil, el suferă însă, alături de Ana Pauker, de un handicap major: nu sînt considerați „adevărați români”.

Gheorghe Gheorghiu-Dej

A fost deseori menționat ca succesorul lui Groza. După alegerile falsificate din noiembrie 1946, ml de muncitori, încărcăți în camioane ce traversează Bucureștii în viteză, strigau de zor: „Gheorghiu-Dej!”. Dar încă n-a sosit momentul ca acest comunist adevărat să-l înlocuiască de marioneta de Groza. Un observator politic străin l-a definit astfel pe Dej: „E viclean și hulpaș”. Are o mină nesănătoasă, dar ochii sînt profunzi și inteligenți. Colegii îl cred încăpățînat și încet, leneș, dar admit că este extrem de viclean. A avut o ascensiune rapidă, după 23 august 1944. E secretarul general al PCR. N-are deloc (sau are foarte puțin) școală. A ajuns însă electrician de întreținere la depourile statului. A fost unul din organizatorii grevei de la Grivița. În 1933. În 1935 a fost condamnat la 25 de ani închisoare pentru activități comuniste de subversiune. A studiat tehnici marxiste și tactici comuniste la Dofțana, pînă la amnistia de la 23 august 1944. Este numit ministru al Comunicațiilor în al doilea guvern Sănătescu, din noiembrie 1944. Astăzi (1947, n. E.H.) este președintele Consiliului Economic Guvernamental, practic dictatorul comunist al economiei românești.

Ca ministru al Comunicațiilor a fost curtat cu promptitudine de Nicolae Malaxa, principalul cavalier de industrie al României și producător de echipament feroviar. În schimbul unor contracte grase și preferențiale, Gheorghiu-Dej a primit de la Malaxa o vilă somptuoasă, daruri nenumărate, bani cu nemiluita. După cîteva luni de ministeriat, Dej îi oferă lui Malaxa contracte de reparații ale locomotivelor și echipamentului feroviar în valoare de 2 miliarde de lei. Mai tîrziu l-a ajutat pe Malaxa să obțină despăgubiri pentru pierderi suferite în război, în valoare de 2.500.000 de dolari. Dej recunoaște că nu se pricepe la economie și că n-are chef să studieze. Dar pune întrebări pînă cînd învață. În ianuarie 1945 vizitea-

ză Moscova, unde este instruit în legătură cu obligațiile României față de URSS. Cu această ocazie, își consolidează statutul față de sovietici. Cînd Tătărașcu a propus înființarea unui consiliu economic format din cîteva miniștri de specialitate, comuniștii i-au furat ideea și l-au pus de Dej să-l conducă, prin ignorarea totală a liberalilor și țărăniștilor. Unii spun că are sentimente naționale pro-românești, în comparație cu colegii săi de la Moscova, Ana Pauker și Vasile Luca. În privința problemei naționale se situează aproape de Lucrețiu Pătrășcanu, chiar dacă este adversarul acestuia în diferite organisme de partid. Dej nu știe decît românește, dar se pare că a învățat ceva franceză la Dofțana. Divorțat, are doi copii din căsătoria din 1930.

Ana Pauker

Teohari Georgescu

E ministru de Interne, alt muncitor care a avut noroc. Zugrav de meserie, intră în PCR în 1929 și după patru ani e arestat pentru subversiune la Grivița. În noiembrie 1944 e subsecretar de stat, în martie 1945 ministru de Interne în cabinetul Groza. Anumite informații susțin că, deși botezat ortodox, Teohari Georgescu e evreu, numele său real fiind Burah Tescovici. S-a căsătorit, a doua oară, cu o evreică, o fostă croitoreasă, și are o fată. E foarte atent cu interesele familiale, folosindu-și din plin, în acest scop, funcția oficială. Cumnatul său e subsecretar de stat la ministerul Aprovizionării. Fratele lui e șeful poliției din Districtul 31 al Capitalei. Soția are doi frați: unul e ofițerul de presă al Tribunalului Poporului, celălalt, în toamna anului trecut din URSS, conduce un birou de investigații al poliției. Georgescu e îndesat, are vocea subțire și un oarecare simț al umorului, crede un prieten apropiat, care adaugă: „Are însă complexe de inferioritate ale bărbatului scund”. Primește

ordine direct de la NKVD și de la CC al PCR. Influența lui în aparatul de reprimare e însă separată: primul om se numește aici Emil Bodnăraș. Lui Georgescu îi place să trăiască pe picior mare. Anul trecut a făcut senzație la București, aducînd un Lincoln nou nouț din Elveția, la un preț asurător. A colecționat mobilă de primă calitate și are acasă și un splendid covor, confiscat de la d-na Goga, văduva fostului prim-ministru reacționar Octavian Goga. La un moment dat, Georgescu ar fi spus: „Părinții mei au fost național-liberali”. Vorbește doar românește, dar învață slirguincios rușește și franțuzește.

Lucrețiu Pătrășcanu

E premiantul brillant al comuniștilor români. A negociat cu Regele Mihai lovitură de stat din august 1944, alături de alți democrați. Era atunci liderul comuniștilor; între timp, i-au luat-o înainte colegii săi antrenați la Moscova. Între patru ochi, se spune că e adeptul creșterii ponderii intereselor americane în România. Asta ar putea duce la contrabalansarea extremei stîngi a Cominternului și la refacerea unei poziții mai bune în PCR a lui Pătrășcanu însuși.

Fiul unui cunoscut profesor, Pătrășcanu e membru PCR de la 17 ani. E doctor al Universității din Berlin, în 1931 e ales în Parlament, ca singurul comunist care cîștigă un mandat. Parlamentul refuză însă să-l admită. Omul scrie, practic avocatul și acțiunile comuniste. În timpul războiului e arestat un an și are domiciliu forțat alți doi. Ca secretar general al PCR, conduce delegația română care semnează Armistițiul cu URSS la Moscova, în septembrie 1944. Ocupă funcția de ministru al Justiției în primul cabinet. Predă încă la Facultatea de Drept din București, și anul trecut a fost autorul infamei Legi electorale. Soția sa e evreică, fostă decoratoare de interior, și comunistă. În orice alt mediu, Pătrășcanu n-ar fi fost comunist. E un om agreabil și foarte instruit, și în particular și în societate. A fost treptat marginalizat, tocmai din cauza calităților sale intelectuale, de tovarășii mai stupizi din PCR. A fost acum cîteva luni înlăturat din Comitetul Executiv. Un asociat al lui Pătrășcanu i-a spus unui diplomat american, în urmă cu cîteva săptămîni: „De ce nu-l critică Vocea Americii pe Pătrășcanu? Asta i-ar mai îmbunătăți puțin poziția față de comuniști”.

În cartea *Sub trei dictaturi*, Pătrășcanu susține teza că România nu este încă coaptă pentru comunism și că PCR ar trebui să treacă la reforme. Cu ministru al Justiției, a încercat să amîne votarea unor legi penale, pe care le-a considerat extremiste. După ce s-a întors de la Conferința de pace de la Paris, în 1947, a fost atacat cu duritate de ceilalți conducători comuniști, pentru practicarea unei politici machiavelice. În realitate, omul e neputincios, dar continuă să-l vadă pe Rege în numele Partidului Comunist.

Regarda. Simon Bourgin. Plec în curînd spre Budapesta, Viena și apoi mai departe în Germania, la Donau-eschingen. Acolo sînt „Zilele muzicii moderne”.

(Va urma)

OCTAVIAN PALER

Între naționalismul de groță și „europenii“ de nicăieri (adică între C.V. Tudor și Gabriel Andreescu)

Ar fi bine, poate, să nu trec prea repede peste problema xenofobiei. Aceasta, din două motive. Datorită unui Vadim și a unui Funar, precum și a prozelților lor, circulă acum prin lume enormitatea că noi românii am fi xenofobi. Cei ce nu ne cunosc, între care destui politicieni, de bună credință, dar superficiali, sînt gata – m-am convins – să extindă asupra noastră, a tuturor, tembelismul și primitivismul citorva indivizi zgomotoși ce nu pot respira fără a urî în public. Apoi, constat că, pe celălalt mal, „europenilor“ de nicăieri le place și lor, din păcate, și a pescuiesc în apă tulbură. Dacă îndrăznești să spui că un european trebuie să fie „de undeva“, să aibă, adică, și o identitate națională, te trezești învinut că în „tonul“ tău se percepe „un accent xenofob“. Intimidare? Ușurintă? Sau altceva? Nu știu. Oricum, presupun că nu e zadarnică o mică digresiune pe tema relațiilor dintre noi și „străini“, fie și numai pentru a descoperi o banalitate, că noi, ca popor, avem o predispoziție exact contrară celei care ni se atribuie.

Avataruri

Pe aici au trecut cam toți barbarii, ceea ce ne-a creat un prim reflex, defensiv. „Străinul“ a fost, multe secole, „un agresor“, pentru noi. El prăda, jefuia, ardea case, viola femei. Provoca spaimă, panică, nesiguranță, pune în pericol datinile și rosturile. Era un agresor împotriva căruia trebuia să lupti sau de care trebuia să fugi. Încet, datorită vremurilor și geografiei, prima imagine a „străinului“, la noi, a fost una demonică. Străinul ne amenința „sărăcia, nevoile și neamul“, ba și religia.

Mai târziu, cînd am ieșit dintr-un Ev Mediu petrecut între biserică afumată și remanări retractile, după ce alții ieșiseră demult din Renaștere, ne-am pomenit în fața unei Europe ce avea universități, catedrale, literatură cultă, industrie. Bucureștii erau, încă, un tîrg prăpădit, în care se pune chestiunea cîștelor, în timp ce Roma avea, de două secole, fîntîni sculptate de Bernini. Poezii Văcărești bolboroseau versuri puerele la două secole după moartea lui Shakespeare. În principate abia soses primul pian cînd gloria lui Mozart era un fapt împlinit. Aveam o metafizică pastorală, dar nu aveam nici profesori, nici catedre de metafizică. În acel șoc, „străinul“ a căpătat altă imagine, de însă mai evoluat decît noi.

Descoperirea Occidentului („Insemnările“ lui Dinicu Golescu nu depășeau Austria, Elveția, Italia, la trei secole după ce Magellan făcuse prima călătorie în jurul globului) ne-a revelat înăpoierea noastră. „Bonjuriștii“ se întorceau de la Paris, unde învățaseră „la git cravatei cum se leagă nodul“, cu un complex „Înalta Poartă“ se muta, treptat, în Occident. Și ceea ce n-au putut face turcii cu sabia, au făcut francezii cu prestigiul culturii lor. „Franțuiziții“ subtili luau locul, în principate, „turciților“. A urmat o furie a „formelor fără fond“. Ca să ne punem în rînd cu Europa descoperită, am imitat totul, de la instituții la haine, de

la obiceiuri la speculații filosofice. Iar faptul că multe „forme“ erau „fără fond“ n-a făcut decît să complice „complexul străinului“. Înainte, „alții“ însemnau: năvălitori, haraci, sate arse, Fanar, Acum, „alții“ însemnau Beethoven, Voltaire, Hegel. Plus tot ceea ce ne dezvăluia progresul tehnologic, științific, al Occidentului, după un contact prelungit cu cel mai steril dintre imperii, imperiul otoman.

Un „amănunt“ important

Așa se face că, în psihologia noastră, mefiența față de străini s-a combinat cu admirația, iar rezultatul a fost (și a rămas, se pare) incapacitatea de a ne comporta firesc. Sîntem, în raporturile cu străinii, fie prea timizi, prea servili, fie prea impulaivi, plini de ifose. Gabriel Andreescu e convins (pe ce bază, nu știu) că se consider ospitalitatea un atribut exclusiv românesc, negînd-o altora, și mă asigură că ritualurile ospitalității pe care le-a înlînit la turci l-au impresionat. Se poate. Nu cunosc cum stau lucrurile la turci, dar la noi ospitalitatea, dușă, uneori, pînă la forme înduioșătoare-agresive, ascunde, bănuiesc, un complex. Cînd avem oaspete un străin din Apus, ne străduim, instinctiv, să-l impresionăm, să-l seducem, să-i impunem prin ospitalitate. Încercăm să-l cucerim, îi vorbim liric despre „mititei“ sau „sărmașute“, ne dăm toată silința să-i demonstrăm, răsfațîndu-l, că merităm mai mult decît își închipuie. Undeva, în subconștientul nostru, teama de a nu fi priviți de sus naște un soi de imperialism al ospitalității. Și dacă nu reușim să-i dăm gata pe musafiri, trecem, cu stilul nostru de a încerca mereu complexe de inferioritate cu cele de superioritate, de la generozitatea în exces la „ja mai dă-i dracului“.

Un astfel de comportament pune în evidență un „amănunt“ asupra căruia aș vrea să-i atrag atenția d-lui Andreescu. Nu numai că nu sîntem xenofobi, dar noi devenim foarte ușor xenofili! Ceea ce e „străin“ ni se pare totdeauna mai bun decît ceea ce e „românesc“. Un certificat de valoare obținut în străinătate impune mai mult decît unul autohton. Cunosc intelectualii români de oarecare vază care și-au achiziționat din diverse metropole occidentale, între două trenuri, în schimbul unor sume modice, titluri ale unor „academii“ fantomă, care nu figurează, în respectivele metropole, nici în cartea de telefon, dar pe la noi fac impresie.

E adevărat, avem cusurul de a da vina, pentru necazurile noastre, pe alții. În privința aceasta sînt de acord cu Gabriel Andreescu. Proba cea mai recentă e modul cum am transformat „Malta“ în mit justificativ, trecînd cu dezinvoltură peste faptul că nu americanii au votat în România în mai '90 și în septembrie '92. Fatalismul nostru funest, pe care ni-l înobilăm cu ajutorul „Mioriței“, ne împinge să credem că depindem de alții, că destinul lucrează prin străini, care nu totdeauna ne vor binele, chiar pun la cale tot felul de blestemății contra noastră. Forma delirantă a acestei

angoase fiind obsesia că diverse forțe nu au altă grijă decît să conspire împotriva noastră. Dar, dincolo de asta, caracteristica noastră (nu foarte onorabilă, deoarece presupune un grav deficit de încredere în noi) rămîne xenofilia, acuzată rău de unele ifose, comice, probabil, pentru un ochi străin, cînd nu sînt agasante.

Acest singur zeu

D-l Andreescu nu descoperă nimic nou spunînd că trăim „într-un moment al istoriei cînd interacțiunea economică, informațională și prin circulația persoanelor și serviciilor a devenit un factor determinant“ (ador acest limbaj!). Identitatea nu este un ghetou. Ea își sporește valoarea în relație cu alte identități. Mai zice d-l Andreescu că „principiile instituțiilor europene, documentele și acțiunile paneuropene trebuie inventariate cu grijă“. Cine spune altceva? Ceea ce mă opune d-lui Andreescu nu ține de „europenitate“, ci de acceala cu care domnia sa se referă la tot ce ține de „național“. Ea îmi evocă o amintire neplăcută de-acum patru ani. Fusesem invitat la un simpozion, la Paris, unde, după cum rezulta chiar din titlul dezbaterii, „Europa unită“ era opusă „Europei triburilor“. Nu m-am dus. Am scotit o impertinență comparația. Le-am trimis organizatorilor o scrisoare unde, pe un „ton“ pe care d-l Andreescu l-ar socoti „pervers“, le-am explicat, cît am putut mai bine, că, deși sînt dintr-o țară est-europeană, nu mă consider purtător al unei „mentalități tribale“. Ei bine, d-l Andreescu resuscită tristețea iritată de-atunci, cu un plus de amarăciune. Pur și simplu, nu pricep cum e posibil ca un intelectual român să socotească în afara „realului“ dorința de a fi europeni rămînînd români. E chiar o „reverie culturală“ asta? E chiar o retragere „într-un trecut edulcorat“? În acest caz, îl las pe „europenii“ de nicăieri să-și pună zilnic covorașele pe care să îngenuncheze cu fața spre „Europa“ lor, ca spre Mecca. Eu voi continua să fiu ceea ce mă consider, un european de „undeva“, care se încapăținează să-și ia în serios „credința“, acest singur zeu pe care-l cunoaștem, cum zicea Oscar Wilde.

Logici diferite

De altfel, mă intrigă faptul că d-l Andreescu operează cu două logici diferite. Domnia sa militează, și bine face, pentru apărarea identității minorităților naționale. Căuză perfect legitimă, la care subscriu fără rezerve. În schimb, îi sună prost gînja pentru salvagardarea identității majorității. Adică, a românilor din România. D-l Andreescu e incredîntat că, din moment ce reprezentăm o populație majoritară, orice grijă pe tema identității noastre e de prisos, ba chiar dă de bînuț. Renunț să-mi explic indiferența cu care trece peste ceea ce a corupt, a dereglat comunismul în psihologia noastră, în logica noastră, însă îl rog să nu se grăbească să socotească o extravaganță ce voi spune acum: identitatea noastră, a

IV

populației majoritare, a românilor din România, e mai în primejdie, poate, azi, decît a minorităților din România. Conștiința că face parte dintr-o minoritate activează – și e logic să fie așa – într-un maghiar din România, să zicem, impulsul de a se apăra, dorința de a nu-și pierde identitatea, de a nu fi asimilat. Presiunea pericolului virtual creează anticorpi și reflexe de autoconservare. Reflexe pe care majoritatea n-ar trebui să le înțeleagă rău, dîndu-le un sens „naționalist“. Ele sînt întru totul normale. Lucrurile nu stau, însă, la fel în ce ne privește pe noi, românii din România. Atenți doar la reflexele de apărare ale minorităților – repet, firești –, nu mai sesizăm că propria noastră identitate se deteriorează, se destramă sub loviturile unei istorii care continuă să strice, azi, prin efecte, ceea ce n-a reușit să distrugă înainte de decembrie '89.

Un nou tabu?

Să revin, însă, la relațiile noastre cu Occidentul. Pentru d-l Andreescu, civilizația occidentală este, se pare, un tabu, un fetiș, o realitate fără prîhană, de vreme ce consideră „antioccidentală“ orice încercare de a spune că nu totul este minunat, perfect, în Occident. Dacă e așa, sînt în culpă. Recunosc, nu-mi place chiar totul în Occident. N-am aspirații de pustnic, prețuiesc confortul, traiul civilizat, dar nu-mi place un anumit tip de pragmatism care transformă existența în „afacere“. Nu-mi place cînd a avea il înăbușă pe a fi. De altfel, în principiu, nu mi se pare că tot ce se află la Est e rău și tot ce se află la Vest e bun. În plus, nu-mi place gîndul că ar fi înscris în destinul nostru să ne închinăm mereu unei Înalte Porți. Dacă am scăpat de Înalta Poartă de la Stambul și, mai recent, de Înalta Poartă de la Moscova, trebuie, musai, să ne orientăm spre o altă Înalță Poartă, fixată, eventual, la Strasbourg sau în Washington? Am rămas destul de lucid, sper, în ciuda „reverțiilor mele culturale“ pe care a nu aluneca într-un orgoliu țanțos, caraghios, dar nu socot că e cazul să ne smerim mai mult decît e firesc, confundînd „deschiderea“ spre alții cu temenelele. Și nu vîd de ce ar trebui să fim considerați niște europeni de categoria dous sau a treia, ori niște provinciali ai Europei, numai fiindcă Stalin a avut mină liberă, în Est, acum o jumătate de veac. Chiar dacă sîntem mai săraci decît occidentali, mai prost îmbrăcați, cu un nivel de trai dezastruos și cu o civilizație tehnică precară, blagosloviți, pe deasupra, cu o clasă politică lamentabilă, mi se pare cu totul deplasat să fim priviți (ori, și mai rău, să ne privim singuri așa) ca niște „semibarbari“ (expresia nu-mi aparține, am înlînit-o într-un ziar francez), dornici să se învîrtă și ei prin înaltele saloane europene. Evident, cu cinismul său jovial, Churchill a spus foarte exact că democrația de tip occidental este răul cel mai puțin rău care există, deocamdată, în lume. Și e vital pentru noi să intrăm în structurile europene, să fim primiți în NATO. A da cu tîfa Europei acum, a declara, cu emfază imbecilă, cum fac unii, că Europa are nevoie de noi, nu noi de Europa, înseamnă a nu înțelege absolut nimic din ceea ce se cheamă „interes național“. Dar refuz să cred că reversul este un servilism discret, condiție sine qua non pentru a ne integra Europei.

Să mă opresc, înainte ca „tonul“ meu să sune, iarăși, „antioccidental“. Las alte nedumeriri, poate cele mai dramatice, pentru săptămîna viitoare. (va urma)

VLADIMIR TISMĂNEANU

Mai contează intelectualii în societățile postcomuniste?

Mitul Europei Centrale

În anii '70 și '80, în anumite cercuri devenise ceva foarte obișnuit să venerăm „Epoca de Aur” austro-ungară, cu tradițiile sale cosmopolite și tolerante, inventate sau reale. „Europa Centrală” era numele tuturor moștenirilor de civilizație pierdute, al experimentelor culturale, al inovațiilor științifice și al drepturilor omului într-un stat de drept. La fabricarea acestui mit au existat multe contribuții – serialul lui Philip Roth, *Scritorii din cealaltă Europă*, alegerea lui Czesław Miłosz, Elias Canetti și Isaac Bashevis Singer pentru acordarea Premiului Nobel pentru literatură –, dar probabil că cel mai elocvent profet a fost Milan Kundera, a cărui lucrare *Tragedia Europei Centrale* părea să definească în permanentă topografia. Europa Centrală a fost transformată într-un mit cultural, care-i entuziasma atât pe intelectualii din Vest, cât și pe cei din Est, de la Susan Sontag la Danilo Kiš.

Mitul subversiv și rolul activ al intelectualului în politică

Atât timp cât „Europa Centrală” rămânea un mit cultural (literar), nimeni nu putea să-i condamne pe intelectualii periculoși din țările Pactului de la Varșovia pentru că nutreau iluzii politice. Ridicînd în slăvi societatea civilă și tradițiile central-europene, ei tindeau să propună arhetipuri politice și culturale, idei normative care se opuneau complet uniformității și minimalizării cerute de sovietism. Tocmai acest ideal al lor, de a se îngriji de dezvoltarea civică, începînd de jos, a permis indivizilor să scape de controalele birocratiei omniprezente și să participe la formele spontane de asociere. Mai mult, a însemnat nașterea încrederii și solidarității într-o lume marcată de teamă, suspiciune și vorbe cu două înțelesuri. Intelectualii periculoși continuau să „respire sub gheață” (ca să folosim inspirata metaforă a poetului polonez Stanisław Barańczak) și să genereze idei și valori care le-au adus respectul indivizilor mai puțin activi, locuitorii „zonei cenușii”. Acești scriitori și disidenți, pe care îi cunoaștem acum, au fost admirați (deși nu totdeauna iubiți) de către concetățenii lor. Chiar și conducătorii erau „interesați” de ideile lor, după cum depun mărturie arhivele comuniste deschise acum publicului.

Faptul că acești intelectuali nu se mai bucură acum, la mijlocul anilor '90, de gloria anterioară nu ar trebui să ne permită nouă să uităm realizările lor inițiale. Așa după ce a afirmat Ernest Gellner, ideea de societate civilă propusă de acești gânditori, marginali din punct de vedere politic, a jucat un rol important în distrugerea leninismului: „Așa cum devenea

evident la sfîrșitul anilor '80, ducînd la dezintegrarea sa ulterioară, lumea marxistă a fost marcată de o aproape totală pierdere a încrederii în vechea sa doctrină centrală și, de asemenea, de o nevoie puternică și generală de o societate civilă. La urma urmei, în această zonă au renăscut lozincă și idealul și au fost împodobite cu un sens nou și vibrant”.

Decăderea mitului

Niciodată în istoria omenirii (poate cu excepția căderii Imperiului Roman) nu și-au schimbat așa de mulți oameni întreaga lume în care trăiau, atât de repede și de traumatizant, ca după căderea comunismului. Și acum, cînd vremea euforiei revoluționare, asociată cu căderea, a trecut, rezultatul este caracterizat de frustrare și dezamăgire amară. Polul moral anunțat de scriitorii disidenți ai Europei Centrale nu a devenit realitate. În schimb, avem zgomot, confuzie și nostalgie pentru „vechile vremuri bune”. Există o disperată nevoie de siguranță – într-un univers politic ce pare să-și fi lăsat complet din țîni.

Toate rangurile, statutele, tradițiile, ierarhiile și simbolurile instituite s-au prăbușit, iar cele noi încă sînt șubrede. Invidia, rachiuna și resentimentul au înlocuit valorile solidarității, civilizației și compasiunii care îi minaseră cîndva pe bărbații și pe femeile revoluționarilor. În ultima vreme, însăși societatea civilă, ca moștenire a lămurismului, a fost supusă atacurilor, în numele noilor colectivisme mitologice sau, destul de paradoxal, sub pretext că diminuează perspectivele pluralismului.

Cu mai mulți ani în urmă, am scris despre răspîndita dedare la „pogrirea metafizică”, prin care înțelegem tendința de a respinge recomandările morale a acelor oameni care rapăraseră disidența în timpul răsturnării regimului comunist. Acest curent s-a intensificat și uluitoarea reînnoire a comunistilor în funcții guvernamentale, în Polonia sau Ungaria, a fost descrisă de Adam Michnik, celebru istoric și activist pe tărîm civic din Polonia, drept o „restaurație de catifea”. Există o nevoie contagioasă de a delimita vina și de a-i demoniza pe cei răspunzători de nezasurile și neliniștile actuale – construind, în final, ceea ce istoricul Peter Gay numește pe bună dreptate „convenabilul Celălalt”.

Printre cei care încearcă să stabilească viitorul societăților postcomuniste se disting două școli importante. Optimiștii sînt cei a căror încredere neabătută în vitalitatea și viabilitatea instituțiilor și valorilor li face să creadă că Europa Centrală se mișcă repede spre structurile vest-europene, care, printre altele, le vor permite să se bucure de binefacerile economiei de

piață. Pesimiștii sînt cei care observă pasul lent și dezordonat al privatizării și faptul că principalii săi beneficiari sînt, în primul rînd, fostele mirloage comuniste, care au devenit radicali etnocentriști, șovinistiși înverșunați sau fundamentalistiși religioși, foștii ofițeri ai poliției secrete, oamenii de încredere cînici și mafia.

Mai au intelectualii un rol în politică?

Optimiștii pun semnul egal între normalitatea politică și sfîrșitul amestecului intelectualilor în politică. Oricare ar fi problemele democrațiilor central-europene, spun ei, ele trebuie să fie analizate și rezolvate de către politicienii de meserie. (Desigur, rămîne un mister unde anume pot fi găsiți acești politicieni de meserie bine pregătiți și abili.) Pe de altă parte, pesimiștii consideră că încă există o sarcină presantă pentru intelectualitatea incomodă, aceea de a apăra nevoile și interesele societății civile. Întrebarea este: mai contează încă intelectualii în societățile postcomuniste? Care este rolul lor politic acum, că virtutea revoluționar a luat sfîrșit?

Președintele ceh, Václav Havel, se află în situația ciudată de a vorbi în numele taberei pesimiștilor, în timp ce deține o funcție din care un optimist l-ar dori plecat. Adresîndu-se Congresului Mondial al PEN-clubului, care a avut loc la Praga în noiembrie 1994, la cinci ani după „revoluția de catifea”, Havel și-a expus cu îndrăzneală scopul antipoliticității sale și i-a chemat pe intelectualii să se implice total în crearea societăților deschise. Ei, intelectualii incomozi, au fost cei care au arătat în adevărata lor lumină vechile regimuri ideocratice. Acum, rolul lor, în Est și în Vest, este acela de a servi drept critici morali ai ordinii existente, care este prin definiție imperfectă. Ei nu trebuie să-l înlocuiască pe prinț, ci să-l completeze și, cînd este nevoie, să-l pună la treabă. Ei trebuie să țină discursuri referitoare la drepturi și la apărarea modernității împotriva reacționarilor obscuranțiști. Astfel, susținea Havel, ei ar trebui „să înceapă treptat să creeze ceva în genul unui lobby universal, o frăție specială sau, dacă pot să spun așa, un fel de mafie conspirativă, al cărei țel să nu fie doar scrierea unor cărți minunate și a unor manifeste întâmplătoare, ci de a avea un impact asupra politicii și a felului în care este ea percepută, spirit de solidaritate și, într-un fel, coordonat, deliberat”.

Nu este mai puțin ciudat faptul că unii dintre cei mai severi critici ai antipoliticității au fost cîndva apărătorii ei infocați. Nu cu prea mult timp în urmă, în paginile publicației *The New York Review of Books*, Timothy Garton Ash scria cu pătrundere despre faloasele adversității și îi familiariza pe cititorii occidentali cu ideile principale care, în cele din urmă, au răsturnat ordinea totalitaristă. Reflectînd despre „*annus mirabilis* 1989”, Garton Ash a adoptat teza istoricului britanic Louis Namier referitoare la revoluțiile din 1848 – revoluții care, a observat Namier, nu au fost pornite împotriva regimurilor absolutiste (Franța, Germania și Imperiul Austro-Ungar) de o contraelită politică, ci de poezi și istorici.

Frecvent vizitator al zonei, avînd legături strînse cu toate persoanele importante din ilegalitatea culturală a Europei Centrale, Garton Ash s-a străduit mai mult decît oricine ca să facă scrierile lui Havel, Adam Michnik și George Konrad cunoscute și apreciate în Vest. Grație lui (și altor scriitori, precum Andrew Arato, Neal Asherson, Tony Judt, John Keane și Jacques Rupnik), disidenții erau pe bună dreptate văzuți ca modele perfecte de demnitate într-o mociră de cinism, duplicitate și conformism. El nu numai că a scris despre zonă, dar eseurile lui au fost pe larg discutate și comentate de acele personalități pe care el le definea drept eroi morali și politici.

Spre deosebire de unii scriitori central-europeni (Ivan Klima, Leszek Kolakowski) sau de cei occidentali (Paul Johnson), care sînt specializați în atacarea intelectualului, Garton Ash crede că intelectualii sînt utili din punct de vedere politic și moral. Dar intelectualii trebuie să reziste tentației de a primi funcții: „*Argumentul meu este doar că ei au, și trebuie să aibă, un rol diferit, care se reflectă, în mod crucial, într-o utilizare diferită a limbajului. Dacă un politician prezintă o variantă parțială, unilaterală, chiar autocenzurată, în legătură cu o anumită problemă, el își face, pur și simplu, meseria... Dacă un intelectual face așa ceva, el nu-și face meseria; el a dat greș*”. După Garton Ash, intelectualul nu trebuie să se angajeze deliberat în urmărirea puterii politice. Asta presupune, în primul rînd, că se poate separa participarea la politica de criticarea politicii și, ceea ce, poate, este mai periculos, că lupta politică s-a terminat, că procesele și tradițiile liberale sînt în siguranță, la locul lor.

Garton Ash crede că intelectualii de marcă trebuie să fie *spectateurs engagés*, cum li numește Raymond Aron. Acest fel de detașare poate fi justificat în democrațiile avansate (și nici chiar acolo, așa spune eu), dar este foarte îndoielnic faptul că noile politici din Europa Centrală se pot dispensa așa de ușor de infuziile morale atât de necesare în timpul tranziției.

(Va urma)

Traducere de ADRIANA TUDOR

După Voice Literary Supplement,
octombrie 1995

(Titlul și substituirile aparțin redacției)

Adevărul literar și artistic nr. 298

- Interviu cu fostul pușcăriaș Marcel Chirnoagă
- Mariana Șora – Jurnal: „Mincinoșii sînt mult mai sinceri”
- Nicolae Ulieru: „Ana Blandiana a fost o răsfațată a regimului ceaușist”
- Destinul lui Soljenițin
- M. Nițescu și „eroismul tăcerii”
- Un „monstru”: profesorul Nicolae Balotă

CRONICA MELANCOLIEI

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Post(socialismul) și înmulțirea prezicătorilor

Intr-un text de o rară subtilitate, N. Steinhardt ne atrage atenția asupra Sfântului Anton din Padova, care nu s-a bucurat de renumele altor sfinți, întrucât nu a făcut minuni ieșite din comun, ci s-a ocupat de lucruri mai modeste, cum ar fi îngrijirea pisicilor și a cîinilor rămași fără stăpîn sau ajutarea cîte unui bătrîn amnezic să-și aducă aminte unde și-a pus cheia. Era tare vrednic de laudă acest sfinț, batjocorit pe nedrept, ne spune autorul *Jurnalului fericitii*, fiindcă o fi ea pierderea cheii un lucru oarecare pentru ceilalți, dar nu este deloc lipsită de importanță pentru cel ce așteaptă în fața unei uși încuiate, neștiind cum să intre în casă.

Imaginea acestui sfînt mi-a revenit nu demult în minte, prin contrast, atunci cînd cineva încerca să ne ajute să găsim o cheie pe care nu am pierdut-o, cam așa cum „jută Bulă o bătrînă mai îndărătnică să traverseze strada fără să vrea.

De fapt, urmăream o dezbatere care se dorea a fi foarte, foarte importantă, în contextul vidului de autoritate creat în lumea opoziției prin dispariția lui Corneliu Coposu. Discuția s-a urmat greu și a fost oarecum plată, pînă cînd cineva a spus că victoria comunistilor în Polonia ar aduce după sine și riscul ca domnul nostru Verdeț să ajungă deodată la mare preț. În fața acestei afirmații, unul dintre distinși combatanți ai

opoziției s-a iluminat brusc, ca sub imperiul unei revelații; ajunsese deja la concluzia că, în aceste condiții, singura soluție de salvare ar fi aceea de a se folosi cheia Convenției democratice pentru a închide drumul PSM-ului care ar putea să învingă PDSR-ul.

În pragul unei astfel de revoluții, s-ar fi putut recurge la o replică a Comului Leonida și s-ar fi putut spune simplu și cuprinzător: *Bravos națione! Halal să-și fie!* Numai că nu aveam încă de-a face chiar cu națiunea, ci doar cu Ion Cristoiu, care prinseese ideea din zbor și începuse, ca de obicei, să propună pariuri. Nu peste mult și-a exprimat public și regretul că președintele Iliescu nu l-ar fi ascultat pe el data trecută, pentru că, dacă nu candida în 1992, acum ar fi avut șansa extraordinară de a veni dinspre stînga, în fruntea coloanelor studentești.

Nu știu de unde credea d-l Ion Cristoiu că a venit d-l Ion Iliescu data trecută, nici cum a putut să uite de desăvîrșire de vestitul suc propriu în care au fost lăsați studenții să fiarbă în 1990, așteptîndu-i pe emanații în Piața Universității. Știu doar că *alternativa* sa pentru anul 1996 a reușit, efectiv, să ne pună pe gînduri. Pentru că, a-i recomanda senin *Convenției democratice* să încerce să oprească pericolul roșu trecînd cu arme și bagaje de partea fostului prim-secretar Ion Iliescu, reprezintă

o soluție mai mult decît originală. Cred că ea întrece orice speranță a Cătoceștilor și a liderului PDSR, cel cu cîinci apartamente (*Alte semnalmente/Niente*). Fiindcă, dacă partidul acestuia (care tocmai a început să se destrame încă o dată) ar trebui să se sacrifice, rîmînd în continuare la putere, cu să rodeze și CDR-ul, după ce a rodat PD-ul și PUNR-ul și PSM-ul și PRM-ul, eu cred că politica românească s-ar transforma, efectiv, într-un fel de școală de șoferie, iar alesul națiunii ar deveni un fel de șef al autogării în care nu am mai avea altceva de așteptat decît să prindem cîte un autobuz și să plecăm din nou, mîncînd pămîntul, care-neotro.

În fața acestei alternative pentru 1996, exprimată cu claritate și de unul dintre membrii fondatori ai *Alternativii 2000*, prezent la masa rotundă în discuție, mă văd nevoită să spun: nu de *Verdeț* mă cutremur, ci de *vesnicia lui*. Pentru că știu bine că degeaba ne pierdem timpul să-l întrebăm pe guvernatorul Băncii Naționale de ce a lăsat *dumnealui* leul nostru să cadă, cînd se fac atîtea importuri pentru întreprinderi nerentabile și atîtea vizite, mai mult sau mai puțin de stat, fără nici un fel de rezultat, și atîtea colocvii cîrute de participanți, la care conducătorii unor țări infim mai bogate nu și-ar îngădui să-și piardă vremea și banii.

Desigur, se pot vinde și cloșca cu pui de aur și cloșca de pe ouă pentru a scoate în lume o mare idee, rentabilă într-o formă sau alta. Dar eu cred că nu merita să dăm nici două parole pentru a se lansa la Frankfurt autorul epocii de *post(socialism)* în care trăim, ca să-i învețe pe nemții din Germania de Vest cum este cu economia de piață.

Ceea ce trebuie să recunoaștem totuși este faptul că *scandalul leului* nu a fost, ca de obicei, o alarmă falsă, menită să abată atenția de la altceva. O parte din elita noastră politică (sau cum vreți să-i spunem) era efectiv îndurerată, în-

trucît nu s-au devalorizat peste noapte doar ajutorul de șomaj și bursa studentului și sute de mii de pensionariului, ci și milioanele adunate sîrguincios de cei care au în mînă pîinea și cuțitul acum cînd, vorba poetului, totul se poate. Supărarea celor care au deschis discuția era, în dublu sens, motivată. Deoarece, dacă d-l Mugur Isărescu nu putea opri cu mîna sa căderea leului, ar fi fost la îndemîna lui să-i prevină pe guvernanții și parlamentarii direct interesați cînd începe noua serie de scăderi ale cursului valutar, ca să găsească și dumnezeilor o soluție pentru a-și pune rezervele la adăpost. Deși, în urma urmei, nu e prea tîrziu nici acum. Așa cum a putut să fie concepută o lege specială a pensiilor, de ce nu ar putea fi concepută și o bancă națională specială, în fața căreia să-și plîngă amarul omul de rînd de la noi și americanul care vede că leul a ajuns cît dolarul.

În așteptarea unei măsuri salvatoare, constatăm totuși că disperarea se generalizează, iar prezicătorii încep din nou să fie la mare preț.

Atunci cînd anumite semne și zvonuri pică pe un teren potrivit, ele încep să fie luate în considerație și să influențeze astfel istoria, așa cum ne spune Erwin Wickert prin meditația sa asupra puterii, întreprinsă în romanul *Purpura*, și cum am putut să constatăm și noi, pe propria noastră piele, în Decembrie '89. În aceste condiții, tot ce putem visa este să învățăm să-i deosebim cumva pe ghicitorii puri și simpli de cei ce fac pariuri urmărind anumite scopuri. Fiindcă adevărații cititori în stele (sau în măruntaiele animalelor) sînt, în mod neîndoielnic, de preferat celorlalți. Nu doar prin nevinovăție, ci și prin misterul care-i învăluie, chiar și atunci cînd sînt scoși și ei pe micul ecran și cînd încep și ei să pretindă că știu de pe-acum ce-o să se întîmple la anul cu craiul nostru de ghindă.

Despre o polemică

În 1994 citisem două articole apărute în urma conferinței pe care d-l Radu Varia a ținut-o în aula Academiei Române. Primul avea un titlu oarecum ambiguu: „Brăncuși și «varile» benefice”, urmat de o proză alambicată încercînd să definească un drum inițiatic (Aei, 19.11.1994). Cel de-al doilea este mult mai semnificativ, fiindcă poartă titlul „Cu poarta unui sărut, Brăncuși deplasează Biserica Sf. Petru și Pavel”. Aflăm din acest text că d-l Radu Varia a fondat „două fundații” care au rezolvat și problema deplasării: „Deocînd în anul acesta nu s-a găsit bunduoință la Conducerea Bisericii Sf. Petru și Pavel, anul acesta problema s-a rezolvat: deplasarea la o distanță foarte mică a bisericii și facerea mai vizibilă a monumentului Poarta sărutului” (*Jurnalul național*, 18.11.1994). Ambele articole trădează faptul că cele două autoare nu au fost niciodată la Trgu-Jiu.

Abordînd polemica găzduită de revista „22” (22.11.1995), în care d-l Radu Varia, printre altele, îl acuză pe d-l Barbu Brezianu de „lipsă de probitate morală și de profesionalitate” cît și de „calomnie” – scriind: „De unde și pînă unde afirmația că eu aș vrea ca biserica să fie dărîmată” –, îmi exprim neînțineria.

D-l Varia afirmă ritos: „Proiectul Fundațiilor noastre, supus Comisiei Naționale a Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istrice și aprobat de acesta, nu evocă nici într-un mod biserica. Or, este singurul document care are o valoare în acest context”, explicînd apoi: „Comunicarea făcută de mine în aula Academiei Române e cu totul altceva”, este „o comunicare științifică” prin care se aducea la cunoștință „pentru prima oară” existența „unui document important”, o scrisoare ce îi fusese adresată în noiembrie 1991 de către prof. dr. Pascu Athanasie din Paris (sau a celui de-al doilea document – adăugăm noi –, prezent în comunicarea din 1994, dar omis în articol: o scrisoare din 1990 a doamnei Sanda Tătăreșcu).

De fapt, ideea mutării sau dispariției bisericii a apărut mult mai devreme la d-l Varia: este consemnată în chiar albumul *Brăncuși* al domniei sale, apărut în 1986 (ed. Rizzoli, New York). În schița făcută asupra ansamblului de la Trgu-Jiu (p. 258), autorul omitea atunci cu bună știință prezența bisericii în ansamblu, punînd în schimb în locul ei – într-o greșită perspectivă – calea ferată! Biserica nu mai există, cu toate că, 10 pagini mai departe, se apare într-o fotografie a *Coloanei fără sfîrșit* luată din elicopter.

Dar pe o pagină întregă (p. 254) se află o altă fotografie a ansamblului brăncușian – un colaj color, o fotografie de un kitsch neîntrecut, poate, decît de un vulgar timbru filatelic semnat de Coteanu Rodica! Greșeala de perspectivă este și ea penibilă: *Coloana fără sfîrșit* apare cum la 50 de metri distanță, în chiar spatele *Porții sărutului* – cum se vede unde se află, probabil, hotelul „Gorju” sau sediul Partidului Român pentru o Nouă Societate. Această imagine care, prin prostul ei gust, aproape compromise cartea, este numită de autor (p. 255): „Vue idéale de l'ensemble!!!”

Hîrtia suportă orice. Se poate scrie oricît, se pot face sute de articole (cum e și cel de față), filme, fotografii trucate – dar totul pînă la a interveni cu bulldozerul în însuși misterul ansamblului; există un prag. Cum să muți tu biserica? Și de ce? Care sînt argumentele? „Documentele” sînt două epistole, din 1991 și 1990, în care se afirmă că Brăncuși ar fi fost nemulțumit de prezența bisericii? Se știe că pe acest loc o biserică fusese ridicată în 1747; iar în 1922 s-a hotărît înălțarea alteia – construcție terminată în preajma sosirii lui Brăncuși la Trgu-Jiu.

În februarie 1935, sculptorul acceptase oferta doamnei Tătăreșcu, propunînd să ridice o *Coloană*. Venind la Trgu-Jiu își alege locul după îndelungate cămîpîri: terenul larg al „îrgului de vite”. Fixează și axul care va determina mari schimbări în urbanistica locală. Decizia Primăriei din 12 septembrie 1937 precizează: „Proiectul în întregime ar consta dintr-o alee, care, plecînd de la digul Jiului, trece pe sub un portal, ce în viitor ar marca și intrarea în grădina publică, pentru ca, continuînd spre biserică ce se renovează, să se termine această cale ce va purta chiar și denumirea de *Calea Eroilor*, la monumentul Recunoștinței întru- chipat print-o *Coloană* înaltă de 29 metri (...) situat acest monument în mijlocul unui parc ce se va face pe locul fostului îrg de vite”.

Și dacă tot s-a tăiat strada și s-au expropriat case – de ce oare nu și-a ales sculptorul-arhitect axul la o anumită distanță: fie la stînga, fie la dreapta locului de azi al *Coloanei* – ca să ocolească în acest mod biserica? Sau de ce n-a mutat-o chiar atunci, grație atotputernicului prim-ministru Tătăreșcu – cel care prin autoritatea sa a putut determina realizarea numai în doi ani (1937-1938) a celor trei monumente?

Din cartea domnului Varia mai aflăm însă că un „Consiliu municipal” (s.n.?) își luase angajamentul față de Brăncuși „de a amenaja o alee rezervată pietonilor, sau mai exact pelerinilor, plecînd de la Trgu-Jiu, de la Masa tăcerii, trecînd pe sub Poarta Sărutului și oprindu-se la *Coloana fără sfîrșit* (...)”, dar nu l-a respectat decît parțial.

Cu acest prilej, d-l Radu Varia afirmă o dată în plus că „biserica ar fi trebuit să fie deplasată, fiindcă și ea împiedică perspectiva ansamblului” (p. 306).

Cît despre articolul-replică intitulat „Deviațiuni bizare”, îl consider un atac la persoană, un fault. Dar nu jucăm fotbal, domnule Varia – nici cu oamenii, nici cu bisericile.

Nu se prea înțelege bine rîci chestia cu bușonul: e bine sau e rău ce a făcut d-l Mocioi în anii '80? Dacă „orificiul” a fost executat sau nu de d-l senator, așteptăm un răspuns din partea domniei sale și, oricum, înseamnă că v-a luat-o înaintea, fiindcă, în orice caz, îl făceaț dv. ca să puteți extrage acei bine măsurăți 150 de litri de apă ruginită – nu-i așa? Sau poate d-l Mocioi a făcut bușonul în alt scop?

Mai afirmați că tăblia din virful *Coloanei*, de pe ultimul semi-segment, avea menirea să o apere de intemperii și că acest „capac” se află, „neatinș”, la locul lui. De unde oare știți acest detaliu, domnule Varia? Fiindcă tot dv. afirmați senin că nu v-ați putut urea decît pînă la al 9-lea modul? Iar *Coloana* are 16. Și apoi, vă mai întreb: pe unde au putut pătrunde acei 150 de litri de apă? Nu cumva prin orificiile „practice” nu de dv.? De ce oare, dacă trebuia să vă urcați pînă în virful *Coloanei* pentru a o examina, nu ați închiriat de la Craiova sau Petroșani – dacă la Trgu-Jiu nu exista – o scară de pompieri înaltă de 30 de metri. Altfel, „arhitecții, urbanisții, inginerii, constructorii, specialiștii în seismică, în metalurgie, în corozivitatea metalelor, în rezistența materialelor” nu vor fi la înălțime!

CORNEL MIHALACHE

CRONICA DE CARTE

Aventura confesivă

MIRCEA MIHĂIEȘ
„Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea”
Editura Amarcord - Timișoara, 1995
268 pagini, 4.400 lei

Cititorilor care s-au obișnuit cu ipostaza de pamfletar politic a lui Mircea Mihăieș - de mare pamfletar politic, de ce n-am spune-o, chiar dacă nu-i împărtășim totdeauna punctele de vedere -, cartea de față le reamintește că, totuși, domeniul său principal de acțiune este altul decât pamfletul. La acesta a recurs, la urma urmei, forțat de împrejurări, din 1990 încôace.

Mircea Mihăieș este înaintea de toate critic literar și eseist, eseișt mai cu seamă pentru că spiritul abordărilor sale critice este unul ideajuns de liber, nu atât valorizator cât orientat către probleme și concepte. „Un maestru al analizei conceptuale” îl socotește Nicolae Manolescu, și ar fi de adăugat că analizelor sale conceptuale Mihăieș le imprimă o caracteristică inausfletă, o fervoare participativă care le ține departe de ariditate sau de tehnicism. Acestea s-ar fi putut instala într-un discurs precum al său, care nu evită dezvoltările teoretice, ba le cultivă, dimpotrivă, din plin.

Reconsiderarea sertarelor

Tema noii cărți a lui Mircea Mihăieș este literatura autobiografică, spre a numi categoria cea mai largă pe care o are în vedere, din locul acesteia oprindu-se îndeosebi asupra jurnalului intim, iar cu o specială insistență asupra jurnalului intim al scriitorilor sinucigași.

Interesul manifestat de autor pentru literatura autobiografică nu este unul conjunctural, dar nici fără legătură nu este, cum el însuși consemnează, cu faptul că literatura de această factură a cunoscut, la noi și în lume, în anii din urmă, o expansiune extraordinară. Fenomenul va antrena modificări substanțiale de perspectivă și cu atât mai mult avea să o facă în acele spații culturale unde plină nu demult funcționaseră, ca în cazul nostru, interdicții, iar acum, „la ora, poate tardivă, dar bine venită, a reconsiderării sertarelor”, cum atât de sugestiv formulează Mircea Mihăieș, cititorul „descoperă cu uimire un continent scufundat chiar sub propriile sale picioare”. Tot ce a ieșit astfel la lumină unora li s-a părut, inițial, că nu va afecta „axiologia”, ordinea literară în vigoare la acea oră, dar s-a văzut apoi că se înțelase cine a crezut astfel. „Nu trebuie pierdută din vedere, scrie Mircea Mihăieș, dimensiunea axiologică pe care literatura autobiografică tinde să o impună întregii scări literare. Sub presiunea unor mărturii cutremurătoare, vechile ierarhii sînt supuse unor atacuri nemiloase. Discreta reterarhizare valorică se produce sub impulsul noilor tematici biografice, în care documentul se transformă - cel puțin la unii dintre autori - în mod

miraculos în operă de mare expresivitate estetică”.

În ce ne privește, Mircea Mihăieș argumentează cu scrierile unor Ion Ioanid, Lena Constante, I.D. Sirbu, toate apărute după decembrie 1989, și, desigur, că mai putea aminti și de ale altora în care, la fel, documentul nu interesează doar ca document, dar este și producător de emoție estetică. Dar, în general, în carte referirile la contribuția autohtonă sînt minime (mai sînt evocați, în fugă, Mircea Eliade, Liviu Rebreanu, Petru Comarnescu, Mihail Sebastian, M.R. Paraschivescu, Radu Petrescu, Liviu Ciocărlie, iar pentru veacul trecut C.A. Rosetti, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi - și cum alții). Nu cred totuși că este un capitol sărac al literaturii noastre capitolul literaturii autobiografice și se mai putea vorbi, cu rost, de Iorga, de Lovinescu (recent a demarat publicarea „agendelor” de la Sburătorul), de Octav Șuluțiu, de Anton Holban și de atîția alți intereseși „diarșiști” sau memorialiști români.

„Un gen funerar”

Poate însă că nu este chiar la locul ei observația noastră, făcută unei cercetări care mai degrabă este moral-psihologică decît istorico-literară, adică preocupată nu atât să informeze cît să explice atitudini umane și mecanisme sufletești. Terenul explorărilor, în reprezentarea celui care le întreprinde, este departe de a fi unul ferm, sigur, solid, și de aceea înaintarea sa este prudentă, pînditoare, atentă mereu la posibila ivire a unor porțiuni friabile sau ascunse capcane, curse. Pentru a avansa, autorul își taie mai multe căi de acces, în caz de una se surpă sau se infundă să poată trece pe alta, ceea ce și face de cîteva ori. De la început ne avertizează că „Jurnalul intim pendulează între auto-devăluire și auto-camuflare”, adică între două contrarii, între două țeluri care se exclud, nereprezentînd însă nici ele „realități”, ci ipostaze dependente de „subiectivitatea instrumentelor de analiză”. Deci nu autorul jurnalului este cel care adoptă o anume atitudine (auto-devăluire sau auto-camuflare), ci numai este perceput într-un fel sau altul de un cititor care îl „vede” în funcție de lentilele de care se folosește. „Din perspectivă psihologică, devăluirea va prevala asupra camuflării, pe cînd o cercetare psihanalitică va favoriza ceea ce autorul încearcă să ascundă, în defavoarea a ceea ce orea să scrie”.

Această relativizare extremă, ce poate nedumeri, exprimă în fond ceea ce este relativ în caracterul însuși al experienței jurnaliere. Ea își propune, într-adevăr, să cantoneze numai

în „realități”, în „autentic”, în „viața trăită” și numai în aceasta, dar cu adevărat „viața trăită” răzbată în paginile de jurnal sau tot viața scrisă, un produs al efortului scriptic? Iar dacă în ecuație în locul cuvintului viață punem cuvintul moarte, lucrurile la fel vor rămîne: „În fond, problematica morții apare în jurnal cel mult ca o temă a autorului. Așadar un leit-motiv cultural. Experiența morții nu poate fi trăită și resimțită de cel care scrie în afara actului scrierii”.

„Leit-motivul cultural” sau „temă a autorului”, problematica morții infuzează substanța jurnalelor intime, aceste „cărți crude” ce depun mărturie despre inevitabila obsesie chiar și atunci cînd nu au aerul, cînd spiritul în care sînt redactate pare a fi unul stenic, energetic, al „diurnului” și al „luminozității”. „Martor, în regimul diurnului, al luminozității, el este, în nu mai mică măsură, un gen funerar. Precipitarea scrierii diariste, abrupte și serialitate ei sînt dovezi ale atrocității fatale a morții”. Cu atît mai mult ne apar astfel jurnalele autorilor sinucigași, pe care nu le putem citi, desigur, prefăcîndu-ne că nu știm deznodămîntul, confirmarea prin act a ceea ce fusese în jurnal presimțire, presentiment sau chiar pregătire conștientă, notată ca atare, pentru săvîrșirea gestului capital. Astfel, jurnalul Sylviei Plath „construiește, cu superbă monotonie, anticamera unui tunel al sinuciderii”, iar cel al lui Pierre Drieu la Rochelle trasează „un lucid, un înspăimîntător drum spre moarte”. În cuprinsul secțiunii intitulată „Jurnale de dincolo de mormînt”, acestor doi scriitori suicidarii li se consacră fiecare un capitol, cazuri amîndouă de o complexitate care îi impune lui Mircea Mihăieș să zăbovească asupra lor analitic. În cel al lui Drieu, văzut ca „un posedat, un damnat din familia marilor romantici”, era de luat în seamă, bineînțeles, și dimensiunea politică, „drama intelectualului prins în mîngîna istoriei”, analist pătrunzător el însuși al istoriei, dar și ars, todată, de dorința de a-i fi protagonist. Prevede cursul dezastruos al evenimentelor vremii lui și îl anunță „ca o nouă Casandră” pe fiecare pagină a jurnalului, dar nu i se poate sustrage. Reconstituirea complicatei drame a lui Drieu la Rochelle delimitează în cartea lui Mircea Mihăieș poate zona cea mai atrăgătoare, chiar dacă pasiunea speculativă îi joacă aici unele feste eseistului, pe care măcar o dată

îl surprindem contraziindî-și propriile susțineri. Astfel, la un moment dat, afirmă despre Drieu că „poate gîndi ca un fascist (...) dar nu va acționa niciodată în consecință”, iar despre același, la două pagini distanță, că „nu va ezita vreo clipă - nici cu gîndul, nici cu fapta - să intre în slujba ocupantului hitlerist” (s.n.). Cu acuitate sînt totuși surprinse contradicțiile „demoniului personaj”, „amestecul stupefiant de antisemitism și antinaționalism francez”, ca și tenebrozitățile de gîndire asociate unei lucidități nu o dată vizionare. „Nu am considerat fascismul decît o etapă spre comunism”, notează într-un loc în jurnal, iar în altă parte face acestă uluitoare, sinistră predicție la gîndul împlinirii căreia exultă sadic: „E frumos că Churchill și Roosevelt făuresc cu propriile lor mîni acest imperiu al lumii. Am să mor cu o bucurie sălbatică la ideea că Stalin va fi stăpînul lumii. În sfîrșit un stăpîn. E bine ca oamenii să aibă un stăpîn care să-i facă să simtă omnipotența feroce a lui Dumnezeu, inexorabilul clopot al legii”.

„Ego-grafiera”

Urmărindu-și eroii (autorii de jurnale) pe sinuoasele, accidentatele și uneori funestele trasee ale aventurii lor confesive, Mircea Mihăieș dezvoltă o pulverulență de subtile și erudite reflecții privitoare la problema jurnalului intim și a „omului biografic” revelat de acesta. Despre categoriile întimității, între care distinge una de tip mediteranean, ilustrată de Cesare Pavese, și alta de tip nordic, anglo-saxon, ilustrată de Virginia Woolf, despre chestiunea „eului despăcat” sau a „eului privitor”, despre „ego-grafiera” înfăptuită de jurnale, despre „strategia proiectivă” sau despre „cronofagia jurnalieră”, despre „pactul retoric” și despre „punerea în criză”, despre acestea și despre încă alte nenumărate aspecte ale temei sale, Mircea Mihăieș discută mereu inspirat, mereu ingenios în formulări și nu o dată... confesiv el însuși, chiar dacă o face inexplicit. Unele lucruri le repetă, le reia în același spirit și chiar în aceiași termeni, dar fără a ne obose. Cartea sa este și serioasă, doctă, și plină de farmec, îmbinare destul de rară de însușiri.

GABRIEL DIMISIANU

un radio actual

TALK-SHOW-uri
LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

telefon 631.31.56, 631.56.45

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00:

Luni:
Război și pace - Mihai Tatulici

Marti:
Căinele de pază - Cornel Nistorescu

Miercuri:
Punct și virgulă - Carmen Bendovschi

Joi:
Fiți întreprinzători - Teme economice

Vineri:
Taxiul de noapte - N.C. Munteanu

Yitzhak Rabin

(Urmare din numărul trecut)

Pe lângă israelienii din generația lui Yitzhak Rabin, calitatea supremă pe care o poate avea un individ este exprimată de cuvântul *dagri*. Conceptul este israelian prin excelență, chiar dacă termenul vine, paradoxal, din arabă. El se referă la un mod de comportament care este simplu, direct, onest. Redă ideea că fondul stă înaintea formei, că trebuie înălțurate toate subterfugiile și că niciodată nu trebuie să te prefaci sau să înșeli.

Mai mult decât orice altceva, viața lui Yitzhak Rabin trebuie să fie considerată ca o lecție de *dagri*. Când vorbește, fie că era rece, fie că era sentimental, Rabin spunea exact ce credea. Cîndva, și-a exprimat dorința ca Fieșia Gaza să se scufunde în mare și să dispară. Dar el posedă, de asemenea, și o elocință umană, simplă. Semnind acordurile de la Oslo, în timpul ceremoniei de la Washington s-a adresat palestinienilor cu următoarele cuvinte: „Noi, la fel ca și voi, stătem oameni care dorim să construim o casă, să plantăm un pom, să iubim, să trăim alături de voi - în demnitate, înțelegere, ca ființe umane, ca oameni liberi”.

În timpul vieții, Yitzhak Rabin s-a aflat în centrul aproape al tuturor evenimentelor majore din istoria națiunii sale. Din această cauză, în mare parte, povestea lui oglindește povestea Israelului însuși. La patru luni de la nașterea sa, la 1 martie 1922, la Ierusalim, într-o familie de evrei ruși, Liga Națiunilor a adoptat mandatul britanic pentru Palestina, prin care se afirma angajamentul Marii Britanii de a sprijini înființarea unei patrii pentru evrei. La vârsta de 15 ani, Rabin a intrat la Școala Superioară pentru Agricultură, convins fiind că în acest fel își va putea sluji țara mai bine. La absolvire, ambițiile sale erau aceleași, dar al doilea război mondial l-a forțat să-și amine planurile de a studia hidraulica la Universitatea din California. S-a înrolat în Haganah, ar-

Să nu ucizi!

mata ilegală evrească (căreia îi aparținuse și mama sa), după care a fost invitat de tânărul comandant Moshe Dayan să se alăture Palmach-ului, o forță de luptă de elită.

Peste o lună, Rabin participă la îndrăznețele raiduri de sabotaj pentru care era renumit Palmach-ul. În 1944 fusese promovât în funcția de comandant adjunct de batalion, iar reputația sa de strateg militar abil era așa de mare, încât chiar și superiorii săi îi cereau sfaturi și păreri.

După război, guvernul britanic a împiedicat emigrarea din Europa a supraviețuitorilor Holocaustului și a forțat întoarcerea celor care intraseră deja „ilegal”, acțiuni care au atras mînia coloniștilor evrei din Palestina. În toamna lui 1945, grație poziției sale din Palmach, Rabin s-a trezit participant important în raidul dramatic de salvare a 200 de refugiați evrei pe care britanicii îi țineau în lagărul de la Athlit.

După opt luni a fost prins de englezi și închis în lagărul din Gaza timp de cinci luni. Englezii s-au hotărât să supună problema Palestinei atenției Națiunilor Unite, care în 1947 au votat împărțirea teritoriului în două state, unul evreu și celălalt arab. Nici nu s-a declarat bine Israelul stat suveran, că și a fost invadat de cinci națiuni arabe, pornind războiul arabo-israelian din 1948. Nu este nevoie să spunem că Rabin a participat la o serie de misiuni importante în acest război.

Ulterior, Rabin a petrecut mai mulți ani antrenînd, formînd și dotînd armata. În 1964, cariera sa ajunsese atât de înfloritoare încît a fost numit șef de personal al armatei, ceea ce l-a introdus, pentru prima oară, într-o funcție de conducere politică. Atitudinea lui foarte agresivă față de sirieni i-a atras, totuși, critici aspre. Astfel de tactici mergeau la Palmach, dar în probleme de stat era nevoie de mai multă subtilitate. Criticii săi începeau să afirme că spiritul său războinic ar împinge micul stat pe marginea unui nou război. Rănit de acuzații și copleșit de oboseală, el va avea, în 1967, o cădere nervoasă.

Doză săptămîni mai tîrziu, a început „războiul de șase zile”, cînd Israelul a lansat primul lovituri împotriva Egiptului, Iordaniei, Irakului și Siriei. După ce și-a revenit de pe urma bolii, Rabin s-a angajat deplin în acest război, unde a condus manevre excepționale, care au dat armatei posibilitatea să ocupe un teritoriu important în Sinai, pe malul de vest al Iordanului și pe înălțimile Golan înclit, în momentul cînd ostilitățile au încetat, Israelul controla o suprafață de trei ori mai mare decât avusese inițial. Mijloacele de informare în masă internaționale l-au propulsat atunci

pe Dayan, în acel moment ministru al Apărării, dar pentru mulți israelieni Rabin devenise eroul adevărat.

Înainte de război, Rabin se oferise să plece ca ambasador al Israelului la Washington, dar fusese refuzat pe motiv că nu era „prea diplomat”. Cu toate acestea, în 1968, a fost trimis la Washington ca emisar al Ierusalimului. În următorii cinci ani, a cultivat cu agresivitate o relație apropiată cu SUA, cerînd ajutor economic și militar și convingîndu-i pe americani să trimită un număr constant de avioane Phantom, Skyhawk și de arme sofisticate în Israel. Convingerea lui era că „poți oricînd face pace cînd ai un F-16 în buzunar”. La scurtă vreme după întoarcerea sa acasă, în 1973, Egiptul și Siria au lansat atacuri-surpriză care au declanșat „războiul din octombrie”. Israelul a ieșit victorios, iar Rabin a candidat pentru Parlament, cîștigînd un loc al Partidului Muncii în Knesset.

Cîteva luni mai tîrziu, Rabin s-a folosit de șansa de a candida pentru funcția de prim-ministru împotriva unui om cu care își va încrușișia sabia pentru tot restul carierei sale: Shimon Perez. Deși între cei doi n-au existat niciodată diferențe ideologice și politice prea mari, ei vor fi adversari neobișniți. Dar erau cele mai promițătoare personalități ale tinerei generații, iar lupta dintre ei devenise un fel de sport național.

Rabin l-a învins pe Perez și a devenit cel mai tînăr prim-ministru al Israelului. Cîștigase cu o majoritate mică și a fost obligat să-l includă pe Perez în cabinet, în funcția de ministru al Apărării.

În aprilie anul următor, tînărul prim-ministru a fost dat jos în urma unui scandal legat de niște conturi ale sale la o bancă din Washington, ceea ce contravenea Legii valutară din Israel.

În următorii șapte ani, Rabin s-a retras pe ultima bancă a Partidului Muncii, pînă cînd guvernul de unitate națională l-a numit ministru al Apărării, în 1984. În această funcție s-a dovedit implacabil în hotărîrea cu care a luptat împotriva Intifadei palestinienilor. Cînd bătăliile și deportările pe care le-a ordonat s-au dovedit inefficiente, Rabin a hotărît că 1,7 milioane de captivi nu pot fi conduși cu forța și a făcut din ideea unei păci negociate tema campaniei sale din 1992, dusă împotriva primului-ministru Likud, Yitzhak Shamir.

Schimbarul lui Rabin are o motivație pragmatică. El a înțeles că o guvernare militară în teritoriile ocupate ar însemna un război nesfîrșit, în timp ce anexarea lor ar dilua pentru totdeauna caracterul etnic al statului evreu; pacea negociată era singura soluție. Un alt motiv al acestei schimbări era compatibilitatea acestor noi teorii cu sentimentele sale umane. În discursul său inaugural în Knesset, în 1992, invocă tradițiile democratice ale evreilor, care se opuneau subjugării altor oameni. Mai mult, el s-a adresat direct palestinienilor, chemîndu-i să-și împărtășească idelle, spunîndu-le deschis: „Nu veți primi tot ce doriți. Dar nici noi”.

O dată numit în funcție, Rabin a început transpunerea vorbelor în realitate. Chiar din 1993 au fost inițiate convorbiri secrete între cele două părți și, după ce s-a ajuns la o înțelegere,

Rabin i-a scris lui Arafat, informîndu-l că Israelul este pregătît să recunoască OEP și să înceapă negocieri oficiale. Convorbirile au culminat cu istoric moment al semnării acordului de pace la Casa Albă, pe 13 septembrie 1993.

Dintre toate momentele istoriei Israelului la care a fost martor, poate că acesta va fi cel mai strîns legat de numele lui Rabin. Cînd, pe paștea din fața Casei Albe, Rabin și Arafat au fost siliți să stea aproape, să-și strîngă mîinile, o lume întreagă a văzut ezitare, reținerea și lipsa de entuziasm de pe chipul lui Rabin. „Dintre toate mîinile din lume, nu era aceasta mîna pe care să fi dorit sau să fi văsat s-o ating”, a spus el, demonstrînd că, pentru ca să realizezi pacea, trebuie uneori să treci peste multe. Nu a existat nici un fel de prefăcătorie, de subterfugiu. Pe scurt, era expresia perfectă a unui *dagri*.

Traducere și adaptare după TIME de ADRIANA TUDOR

Yigal Amir, asasinul lui Yitzhak Rabin

CITITORII DIN STRAINATATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: (pentru dolari în contul 4020253230, pentru marea în contul 4020253231, pentru francii francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni
- Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	55 £	28 £	14 £
- Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 \$	20 \$	10 \$
- Israel	60 \$	30 \$	15 \$
- SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.
Revista „22” anunță exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Redacția: Redactor-șef: GABRIELA ADAMEȘTEANU; Redactor-șef adjunct: RODICA PALADE; Publicist comentator: ANDREI CORNEA; Șef secție politic: HORĂȚIU PEPINE; Șef secție social: OANA AFMEANU; Secretar general de redacție: CEZAR PAUL BĂDESCU; Grafician: DAN PERJOVSCHI; Tehnoredactor: ALEXANDRU CIRIP; Secretar de redacție: GEORGETA DUCMANU; Corector: RADU DOBÂNDĂ, LUCIAN PIUCA; Șef serviciu difuzare: MIRCEA IONESCU; Difuzare: CONSTANTIN SATALLA; Procesare text: IULIAN STOIAN.

Rubrici permanente: ILEANA MALĂNCIOIU (eseu), N.C. MUNTEANU (comentariu politic), ILIE ȘERBĂNESCU (comentariu economic), RALUCA STROE-BRUMARIU (Parlament), MARIAN CHIRIAC (săptămîna politică), CEZAR BALTAG, HARI KULLER (istoria religioasă), DAN C. MIHĂILESCU (cronică literară), MAGDA CĂRNECI, ERWIN KESSLER (cronică plastică).

Corespondenți: IOAN MUȘLEA (Cluj), DANIEL VIGHI (Timișoara), DINU MIHAIL (Chișinău), ION MIRON DAMIAN (Paris), ADRIAN NICULESCU (Milano).

Consiliul 22: MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, MIHAI ȘORA, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI.

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22”. Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele nepublicate nu se restituie ISSN-1220-5761